

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Hodnocení veřejných financí v zemích EU

Bc. Eva Gacková

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Eva Gacková
Osobní číslo: E16691
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Ekonomika veřejného sektoru
Název tématu: Hodnocení veřejných financí v zemích EU
Zadávající katedra: Ústav ekonomických věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je zhodnocení stavu a vývoje veřejných financí v zemích EU na základě provedené empirické a kvalitativní analýzy.

Osnova:

- Postavení veřejných financí v zemích EU.
- Ekonomické ukazatele veřejných financí.
- Analýza veřejných financí v jednotlivých zemích EU.
- Zhodnocení stavu a vývoje veřejných financí.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

DVOŘÁK, P. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize.

Praha:C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

EUROPEAN COMMISSION. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Public finance in EMU [online]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ip045_en_0.pdf

Eurostat [online]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/>

HAMERNÍKOVÁ, B., MAAAYTOVÁ, A. Veřejné finance. 2., aktualiz. vyd.

Praha: Wolters Kluger ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-497-0.

JUREČKA, V. Makroekonomie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4386-8.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.

Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: 1. září 2017

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2018

doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.6.2018

Bc. Eva Gacková

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce doc. Ing. Romaně Provazníkové, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Práce se věnuje stavu a vývoji veřejných financí v členských zemích Evropské unie. Teoretická část je zaměřena na popis základních ukazatelů veřejných financí. V praktické části je provedeno zhodnocení vybraných ukazatelů v členských státech.

KLÍČOVÁ SLOVA

veřejné finance, veřejný deficit, strukturální saldo, veřejný dluh, daňová kvóta

TITLE

Public finance assessment in EU Member States

ANNOTATION

The thesis deals with state and development public finances in Member States of the European Union. The theoretical part is focused on the description of basic indicators of public finances. In the practical part, the evaluation of selected indicators in the Member States is carried out.

KEYWORDS

public finances, government deficit, structural balance, government debt, tax-to-GDP ratio

OBSAH

ÚVOD.....	10
1. FUNKCE VEŘEJNÝCH FINANČÍ.....	12
2. EKONOMICKÉ UKAZATELE VEŘEJNÝCH FINANČÍ.....	14
2.1. VEŘEJNÉ PŘÍJMY A VÝDAJE.....	15
2.1.1. Kvalita veřejných výdajů.....	17
2.1.2. Faktory růstu veřejných výdajů.....	18
2.1.3. Daňové výdaje.....	19
2.1.4. Investiční výdaje.....	19
2.2. VEŘEJNÝ DEFICIT.....	21
2.2.1. Strukturální deficit.....	25
2.3. VEŘEJNÝ DLUH.....	28
2.3.1. Faktory ovlivňující růst veřejného dluhu.....	30
2.3.2. Metodiky vykazování veřejného dluhu.....	32
2.3.3. Udržitelnost veřejného dluhu.....	33
2.4. DAŇOVÉ PŘÍJMY.....	35
3. VEŘEJNÉ FINANCE V ZEMÍCH EU.....	38
3.1. NĚMECKO.....	39
3.1.1. Vývoj hrubého domácího produktu.....	40
3.1.2. Míra nezaměstnanosti.....	41
3.1.3. Veřejné saldo a dluh.....	42
3.1.4. Veřejné výdaje.....	44
3.1.5. Daňové příjmy.....	45
3.2. ŠPANĚLSKO.....	46
3.2.1. Vývoj hrubého domácího produktu.....	47
3.2.2. Míra nezaměstnanosti.....	47
3.2.3. Veřejné saldo a dluh.....	48
3.2.4. Veřejné výdaje.....	51
3.2.5. Daňové příjmy.....	52
3.3. OSTATNÍ ČLENSKÉ STÁTY.....	53
3.3.1. Veřejný dluh.....	53
3.3.2. Veřejný deficit.....	55
3.3.3. Strukturální saldo.....	57
3.3.4. Veřejné výdaje.....	58
3.3.5. Daňová kvóta.....	60
4. ZHODNOCENÍ STAVU A VÝVOJE VEŘEJNÝCH FINANČÍ.....	61
5. ZÁVĚR.....	63
6. POUŽITÁ LITERATURA.....	65

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Ukazatele veřejných výdajů.....	17
Tabulka 2 Podíl sociálních výdajů na HDP Německo 2006-2016	41
Tabulka 3 Veřejný deficit a dluh Německo 2006-2017.....	42
Tabulka 4 Veřejné výdaje celkem v % HDP Německo 2006-2016	45
Tabulka 5 Podíl sociálních výdajů na HDP Španělsko 2006-2016	48
Tabulka 6 Veřejný deficit a dluh Španělsko 2006-2016.....	49
Tabulka 7 Veřejné výdaje celkem v % HDP Španělsko 2006-2016	51
Tabulka 8 Veřejný dluh v zemích EU v % HDP 2006- 2017.....	54
Tabulka 9 Veřejné saldo v zemích EU 2006-2017	56
Tabulka 10 Strukturální saldo v zemích EU 2006-2017.....	58
Tabulka 11 Veřejné výdaje celkem v % HDP 2006-2016.....	59
Tabulka 12 Daňová kvóta ve vybraných zemích EU 2006-2016.....	60

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Hranice efektivnosti	18
--------------------------------------	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Vývoj HDP Německo 2006-2017	40
Graf 2 Míra nezaměstnanosti Německo 2006-2017	41
Graf 3 Strukturální saldo v % HDP Německo 2006-2017.....	44
Graf 4 Podíl daňových příjmů na HDP Německo 2006-2016.....	46
Graf 5 Vývoj HDP Španělsko 2006-2017	47
Graf 6 Míra nezaměstnanosti Španělsko 2006-2017	48
Graf 7 Strukturální saldo v % HDP Španělsko 2006-2017	50
Graf 8 Podíl daňových příjmů na HDP Španělsko 2006-2016.....	52

SEZNAM ZKRATEK

ERM II	European Exchange Rate Mechanism II
EDP	Excessive deficit procedure
ESA	The European System of National and Regional Accounts
GFS	Government Finance Statistics
HDP	Hrubý domácí produkt

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala vývoj veřejných financí v zemích Evropské unie. Veřejné finance jsou důležitým nástrojem provádění hospodářské politiky, konkrétně nástrojem fiskální politiky. Prostřednictvím ní subjekty veřejné správy zasahují do ekonomiky a ovlivňují makroekonomické agregáty, které zahrnují především hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, inflaci a platební bilance.

Pod pojmem veřejné finance se skrývají vztahy mezi subjekty veřejné správy a subjekty soukromého sektoru. Veřejné finance lze také definovat jako veřejné rozpočty, které jsou tvořeny veřejnými příjmy a výdaji. Stěžejním zdrojem příjmů veřejných rozpočtů jsou především daně, které jsou ukotveny v zákoně. Druhy a výše daní ovlivňují chování spotřebitelů a producentů, proto je nutné jejich zvyšování či snižování vždy pečlivě zvážit. Veřejné výdaje jsou určeny především k zabezpečování základních funkcí státu.

Evropská unie je integračním seskupením, které je v současné době tvořeno 28 členskými státy. Tyto země se rozhodly vzdát z velké části své suverenity a stát se součástí nadnárodního společenství s cílem zajištění ekonomické prosperity, míru a spolupráce na utváření a udržování společných hodnot. Vzdaly se některých svých práv a naopak se zavázaly plnit povinnosti z členství plynoucích. V důsledku toho se jednotlivé oblasti hospodářských politik rozdělily do tří skupin, a to na politiky výlučné, sdílené a doplňující. Politiky výlučné jsou plně v kompetenci orgánů a institucí Evropské unie, které stanovují pravidla pro jejich provádění a členské státy mohou přijímat rozhodnutí pouze s jejich povolením. Jedná se například o zahraniční či měnovou politiku zemí, které přijaly společnou měnu euro. V případě doplňujících politik zůstávají kompetence výhradně v rukou národních vlád. Fiskální politika patří do kategorie sdílených politik, kdy je v kompetenci jednotlivých členských států a zároveň koordinována orgány Evropské unie.

V současné době je čím dál více upírána pozornost na harmonizaci fiskální politiky v rámci EU. Důvodů je hned několik. Realizovaná fiskální opatření nepůsobí pouze na danou zemi, ale jejich dopady se mohou přelévat i do ostatních zemí. Tento jev je znám také jako efekt přelévání. S tím souvisí i další důvod, kterým je nezodpovědné hospodaření s veřejnými financemi v některých členských státech.

Cílem mé práce je zhodnocení stavu a vývoje veřejných financí v zemích Evropské unie. Z důvodu významnosti veřejných financí pro hospodářskou stabilitu jednotlivých zemí a současně i celé Evropské Unie je této problematice věnována velká pozornost. Stav a vývoj veřejných financí je nyní velmi sledován zejména v souvislosti s hospodářským vývojem v posledních letech, kdy evropské země čelily a stále čelí několika závažným krizím.

Práce se zabývá zejména definováním ukazatelů, které jsou využívány pro hodnocení veřejných financí, a to jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. Na základě jejich vymezení je dále provedena analýza těchto ukazatelů v jednotlivých členských zemích. Vzhledem k jejich rozsáhlému počtu a omezené kapacitě této práce jsem se více zaměřila pouze na dvě země, u kterých jsem provedla i krátké zhodnocení jejich hospodářského vývoje. Zaměřila jsem se zejména na ukazatele deficitu veřejných rozpočtů a veřejného dluhu, které jsou zároveň součástí Maastrichtských kritérií a Paktu stability a růstu. Dále jsem v práci použila ukazatele veřejných výdajů a daňových příjmů. Pro analýzu jsem čerpala data ze statistických databází Eurostat a OECD. Poslední kapitola je zaměřena na zhodnocení vývoje veřejných financí a jejich aktuální výhled.

1. FUNKCE VEŘEJNÝCH FINANČÍ

Ekonomické vztahy jsou všeobecně spojeny s pohybem peněz. V ekonomice probíhá vzájemná interakce mezi jednotlivými subjekty, kterými jsou domácnosti, firmy a stát. Složitý systém veřejných financí je velmi specifický a funguje zcela na jiných principech, než jak je tomu u financí podnikových či financí domácností. Plátcí odvádí finance do veřejných rozpočtů s tím, že nemají žádný právní nárok na jejich vrácení či plnění jakékoli protislužby. Jedná se o jeden ze základních znaků veřejných financí nazývaný jako princip nenávratnosti. Dalším znakem veřejných financí je princip neekvivalence, který představuje nezávislost výše odvedených financí do veřejného rozpočtu na objemu následně čerpaných výdajů. Pohyby peněz od soukromého sektoru bývají vynuceny zpravidla právními normami a předpisy, jsou tedy založeny na principu nedobrovolnosti.

Funkce veřejných financí úzce souvisí s funkcemi veřejného sektoru v ekonomice. Nutnost existence veřejného sektoru vyplývá z existence tržních selhání, který není samotný tržní mechanismus schopen vyřešit. Tržní selhání spočívají v neefektivní alokaci vzácných zdrojů. Trh není sám o sobě schopen zajistit hospodářskou stabilitu a nezajišťuje rovnoměrné rozdělení důchodů. Veřejné finance jsou stěžejním nástrojem, prostřednictvím něž zasahuje stát do tržního mechanismu.

Základními funkcemi veřejných financí, jak je popsal ekonom Richard A. Musgrave (1994), jsou funkce alokační, funkce redistribuční a funkce stabilizační. Alokační funkce spočívá ve zvýšení efektivnosti tržní alokace ekonomických zdrojů. Příčin neefektivní alokace je několik. Těmi základními jsou například existence externalit, nedokonalé konkurence, nekomplexnost trhů a od toho odvíjející se poskytování veřejných statků a služeb. Prostřednictvím veřejných financí je také řešen problém nerovnoměrné redistribuce důchodů. Typickým rysem tržní ekonomiky je rozdělování důchodů dle schopností a zásluh jednotlivce. Velice často dochází k tomu, že někteří jedinci bývají znevýhodňováni na trhu oproti ostatním. Důvodem jsou odlišné vrozené dispozice a schopnosti jednotlivců. Velké nerovnosti v důchodech by mohly znamenat závažné sociální nepokoje. Stát tuto situaci řeší přerozdělováním (redistribucí) důchodů, které může provádět jak na straně příjmové (transferové platby), tak na straně výdajové (progresivní zdanění). Základním problémem je zvolení vhodné metody a míry redistribuce, neboť nesprávně zvolená metoda s sebou může

nést i negativní důsledky, které by mohly vést k neefektivnosti celého opatření a ztrátám. Funkce stabilizační spočívá v regulaci výkyvů v ekonomice způsobených přirozenými hospodářskými cykly. Stát v případě ekonomické recese zahajuje tzv. fiskální expanzi, tedy uvolňuje finance do ekonomiky s cílem podpořit ji. V době, kdy naopak ekonomika roste neúměrně rychle a hrozí její „přehřátí“, uplatňuje stát fiskální restriktci a finance z ekonomiky odčerpává. Uvedené funkce vychází z tzv. normativního pohledu na veřejné finance, dle kterého je jimi pozitivně ovlivňován celospolečenský blahobyť.

Je však nutné podotknout, že i stát a jeho instituce při výkonu fiskální politiky mohou selhávat. O toto tvrzení se opírá tzv. pozitivní pohled na veřejné finance, který vychází z teorie vládních selhání. Zásahy státu nemusí být vždy dostatečně účinné a velmi často tendují k neefektivnosti. Stálým problémem veřejných financí je značná nevyrovnanost příjmů a výdajů, fiskální nerovnováha, která vede k opakujícím se rozpočtovým deficitům. V praxi převažují záporné deficity, které jsou příčinou narůstajícího veřejného dluhu. Dalším problémem veřejných financí je závislost na politických rozhodnutích, která jsou ovlivňována skupinovými zájmy. Nedochozí tedy k všeobecnému prospěchu, ale k prospěchu jednotlivých skupin (Dvořák, 2008).

2. EKONOMICKÉ UKAZATELE VEŘEJNÝCH FINANČÍ

Základními ukazateli používanými pro analýzu veřejných financí, které vychází z Maastrichtských kritérií a Paktu stability a růstu (dále jen Pakt) jsou veřejný deficit (government deficit) a veřejný dluh (government debt). Tato kritéria jsou využívána i v tzv. proceduře při nadměrném schodku (EDP, Excessive Deficit Procedure). Jejich kvantifikace vychází z evropské metodiky národních účtů (ESA2010). Jednotlivá fiskální kritéria by měla být jasně vymezená, jednoduchá, konzistentní a vynutitelná.

Ukazatel dluhu a deficitu může být v odborných a statistických publikacích uváděn v několika různých spojeních. Přídavným jménem „state“, resp. státní, jsou označovány ukazatele, které se vztahují přímo ke státnímu rozpočtu (tzv. centrální rozpočtová instituce – CBO). Dále je využíváno slovní spojení government debt/deficit, které představuje širší vymezení dluhu/deficitu. V české terminologii se překládá jako veřejný dluh/deficit. Dle ESA2010 se hlavní vládní sektor skládá z institucionálních jednotek, které jsou netržními producenty a jejichž výstupy mohou být určeny pro individuální a kolektivní spotřebu, a jsou financovány povinnými platbami v rámci systému přerozdělování. Na obě uvedené skupiny se vztahují i rozdílné účetní zásady. Další metodikou vládní finanční statistiky je GFS2001, jejímž tvůrcem je Mezinárodní měnový fond. Zatímco deficit státního rozpočtu je dle metodiky GFS2001 výsledkem hotovostních transakcí, metodika národních účtů je založena na principu akruálním.

Dalšími ukazateli jsou velikost veřejných výdajů, velikost veřejných příjmů a daňová kvóta. Uvedené ukazatele jsou využívány jak v oblasti provádění samotné fiskální politiky, tak v oblasti mezinárodních srovnávání. Pro hodnocení fiskální politiky zemí je využíván dále ukazatel strukturálního deficitu a od něj odvozený střednědobý cíl (MTO). Obecně lze ukazatele veřejných financí rozdělit na ukazatele absolutní a ukazatele relativní. Absolutní ukazatele vyjadřují hodnotu předmětu zkoumání zpravidla v peněžním vyjádření. Druhá skupina ukazatelů je vyjádřena v % jako poměr absolutního ukazatele k jiné veličině, v případě veřejných financí zpravidla k hrubému domácímu produktu (dále HDP).

2.1. Veřejné příjmy a výdaje

Veřejný rozpočet představuje finanční plán na dané rozpočtové období zahrnující cíle výdajových aktivit, získávání zdrojů (ve formě veřejných příjmů), jejich zamýšlenou alokaci (veřejné výdaje) a užití (poskytované veřejné statky a služby) (Maaytová a kol., 2015). Zjednodušeně řečeno veřejné rozpočty jsou tvořeny veřejnými příjmy a výdaji. Tato kapitola je zaměřena zejména na problematiku veřejných výdajů, na kterou je soustředěna i pozornost orgánů EU, a které jsou vládou oproti příjmům více regulovatelné.

Pro potřeby hodnocení veřejných výdajů je důležité vždy stanovit jaké ukazatele jsou k analýze použity a jaká je použita jejich klasifikace. Podstatné je také rozlišit na jaké agregované úrovni veřejné výdaje hodnotíme. Může se jednat o veřejné výdaje realizované ústřední vládou nebo výdaje, které se vážou ke státnímu rozpočtu a parafiskálním fondům (Maaytová a kol., 2015). Parafiskální fondy jsou centralizované či decentralizované mimorozpočtové fondy, které jsou zřizovány zpravidla samostatnými zákony.

Příjmy vládních rozpočtů jsou tvořeny převážně daněmi, cly a přijatými dotacemi a příspěvky. V kategorii daní jsou zahrnuty i další odvody, které jako daně nejsou označovány, ale mají jejich charakter. Jedná se především o pojistné na zdravotní a sociální pojištění. Další kategorií příjmů tvoří přijaté úroky, příjmy z pronájmu, splátky z poskytnutých úvěrů a příjmy z prodeje majetku. Pro hodnocení a mezinárodní komparaci veřejných příjmů je nejčastěji využíván poměr vládních příjmů k HDP.

Výdaje vládních rozpočtů představují transfery domácnostem, financování veřejných statků, transfery podnikové sféře, platby úroků z veřejného dluhu, platby a příspěvky nadnárodním institucím. Transfery domácnostem zahrnují zejména důchody, příspěvky v nezaměstnanosti a sociální podpory. Transfery podnikové sféře představují hmotnou či finanční podporu konkrétních hospodářských odvětví, exportní dotace atd. (Rojíček, 2016).

Maaytová a kol. (2015, s. 48) používá následující definici: „Veřejné výdaje jsou takovou aktivitou veřejných financí, která je výstupem z veřejných rozpočtů. Smyslem veřejných výdajů je finančně krýt cíle jednotlivých veřejných politik, a to ať se jedná o veřejné politiky

na úrovni centrální vlády, tak i o politiky na úrovni samosprávy (komunální veřejné politiky, které realizují kraje a obce).“

Pro statistické účely jsou veřejné výdaje členěny dle klasifikačního standardu COFOG (Classification of the Functions of Government). Dle tohoto standardu jsou výdaje členěny dle jejich funkcí do následujících kategorií:

- všeobecné veřejné služby
- veřejný pořádek a bezpečnost
- ekonomické záležitosti
- ochrana životního prostředí
- bydlení a společenská infrastruktura
- rekreace, kultura a náboženství
- vzdělávání
- sociální ochrana (Eurostat, 2018)

Z ekonomického hlediska lze členit výdaje na běžné a kapitálové. Běžnými výdaji jsou zabezpečovány standardní provozní činnosti. Jsou jimi například platy státních zaměstnanců, pronájem budov, výdaje na energie apod. Vlastností běžných výdajů je, že se běžně opakují. Kapitálové výdaje představují výdaje na investice, jejichž smyslem je získat statek, ze kterého bude v budoucnu čerpat užitek (např. budování dopravní infrastruktury). Úlohou vlády je stanovit optimální proporce obou skupin výdajů tak, aby se minimalizovalo neracionální využívání těchto zdrojů.

Evropská komise používá následující kategorizaci: výdaje z dlouhodobého hlediska, sociální výdaje a ostatní výdaje. První kategorie spojuje výdaje na vzdělávání, výzkum a vývoj, ochranu životního prostředí, doprava a komunikace. Jedná o kategorii tzv. produktivních výdajů. Sociální výdaje tvoří výdaje na sociální ochranu a péči o zdraví. V kategorii ostatních výdajů je zahrnuta zbylá část celkových veřejných výdajů, zejména výdaje na poskytované veřejné služby, obranu, veřejný pořádek a bezpečnost (European Commission, 2016a).

Ukazatele veřejných výdajů lze členit na absolutní a relativní. Absolutní typ ukazatele vyjadřuje výši veřejných výdajů v peněžních jednotkách. V mezinárodních komparacích je častěji využíván druhý typ ukazatelů, neboť jejich vypovídací schopnost je v rámci

srovnávání vyšší. Výčet relativních ukazatelů je uveden v Tabulce 1. Tradičně se uplatňuje ukazatel veřejných výdajů v poměru k HDP vyjadřovaný v procentech.

„Z údajů o poměru veřejných výdajů k HDP (%) můžeme usuzovat o sociálně politické orientaci vlády. V teorii je tento problém známý jako Esping-Andersenův model. Liberálně orientované státy (USA) vydávají na veřejné výdaje cca 35 % HDP. Sociálně orientované státy (skandinávské státy) v současné době vynakládají na veřejné výdaje téměř 60 % DPH. Veřejné výdaje české republiky se od jejího vzniku pohybují přibližně mezi 42 – 49 %.“ (Maaytová a kol. 2015, s. 51). Podíl veřejných výdajů také poukazuje na velikost veřejného sektoru a stupeň vládních intervencí. Hodnota tohoto ukazatele představuje část HDP, která je přerozdělována prostřednictvím veřejných rozpočtů. Například Holman (2011) podíl výdajů ve výši 40 % HDP považuje již za vysoký. Pro mezinárodní komparaci může být použit dále ukazatel veřejných výdajů či jejich určitá kategorie na jednoho obyvatele.

Tabulka 1 Ukazatele veřejných výdajů

Typ ukazatele	Druh ukazatele
Absolutní výše veřejných výdajů	Výše výdajů v peněžních jednotkách
Relativní výše veřejných výdajů	Veřejné výdaje/HDP (v %)
	Veřejné výdaje na jednoho obyvatele
	Elasticita veřejných výdajů
	Marginální sklon veřejných výdajů

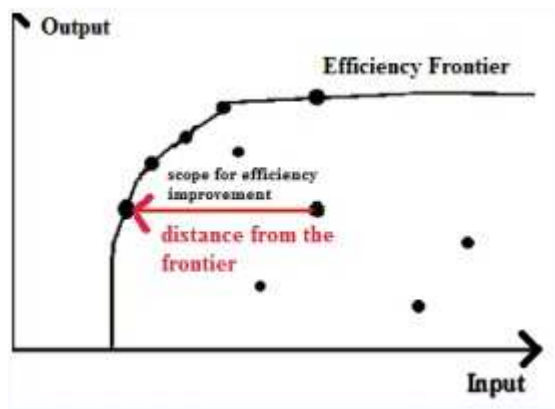
Zdroj: Maaytová a kol., 2015, s. 51

2.1.1. Kvalita veřejných výdajů

Zlepšení kvality veřejných výdajů je důležitým předpokladem zvýšení alokační efektivity a ekonomického růstu. Hodnocení kvality je založeno na měření efektivity a výkonnosti výdajů.

Vyšší efektivity veřejných výdajů spočívá v dosažení nejlepšího výstupu z hlediska objemu a kvality, tedy i vyšší úrovně blahobytu a potenciálního růstu. Zvýšení efektivity výdajů také může znamenat dosažení stejných výsledků při nižší úrovni výdajů, čímž dojde k uvolnění dodatečných zdrojů. Měření efektivity veřejných výdajů se potýká s mnoha problémy týkající se například včasné dostupnosti dat, komplikované je i měření vstupních i výstupních proměnných.

Evropská komise (dále Komise) provádí kvantifikaci efektivnosti a výkonnosti veřejných výdajů ve své každoročně vydávané publikaci Report on Public Finances in EMU se zaměřením na oblasti vzdělávání, zdravotnictví, infrastruktury, poskytování veřejných služeb, veřejného pořádku a bezpečnosti. Hodnocení kvality veřejných výdajů na nadnárodní úrovni prováděné Komisí je založeno zejména na komparaci mezi jednotlivými členskými státy. Hodnocení probíhá na základě výstupních indikátorů a porovnává se poměr vstupů a dosažené výstupy při poskytování dané služby. Komise pracuje s tzv. hranicí (křivkou) efektivnosti (viz Obrázek 1), která je stanovena pro každou výdajovou oblast zvlášť a je odvozena dle nejvíce efektivních zemí. Výkonnost je posuzována dle svislé osy grafu, efektivnost je měřena dle vzdálenosti bodu jednotlivé země od křivky efektivnosti. Čím je mezi nimi vzdálenost větší, tím menší efektivnost veřejných výdajů země vykazuje.

Obrázek 1 Hranice efektivnosti

Zdroj: European Commission, 2016a

2.1.2. Faktory růstu veřejných výdajů

Dynamika veřejných výdajů je ovlivňována několika faktory. Patří sem demografické, technologické, sociální, politické, demonstrační a ekonomické faktory. Demografický faktor je dán růstem populace a stárnutím obyvatelstva. Oba tyto jevy vyvíjejí tlak na růst veřejných výdajů. Druhým významným faktorem je faktor technologický, kde pokrok vědy vyžaduje neustále investice do nových technologií. Sociální příčiny souvisí s kvalitou života populace. Především je třeba zmínit rozsáhlý systém sociálního zabezpečení, který patří v současné době mezi nejnáročnější na veřejné finance. Politický faktor vysvětluje růst veřejných výdajů v rámci politických cyklů, kde je znatelný nárůst výdajů zejména před volbami. Podstatou demonstračního efektu je touha obyvatel dané země po statečích či službách ve srovnání se zahraničními zeměmi. Mezi ekonomické faktory můžeme zařadit například inflaci či měkká

rozpočtová omezení. Toto rozpočtové omezení lze vysvětlit jako situaci, kdy vláda při plnění svých rozpočtových cílů není striktně omezena finančními zdroji, které může dodatečně získávat například formou výpůjček či dotací.

Holman (2011) jako důvod rostoucího podílu veřejných výdajů uvádí zejména stoupající význam veřejných statků ve vyspělých společnostech a velkou míru přerozdělování. Jako další příčiny uvádí tlaky zájmových skupin a rozpínání byrokracie, charakteristickou zájmem o zvětšování svého úřadu, respektive rozpočtu.

2.1.3. Daňové výdaje

Jedním ze způsobů, jak země mohou zvýšit příjmy veřejných rozpočtů je snížení tzv. daňových výdajů (anglicky „revenue for gone“), resp. ušlé příjmy. Daňové výdaje představují různá daňová zvýhodnění a úlevy určeným skupinám daňových poplatníků. Členské státy tyto výdaje hojně využívají s cílem podpory zaměstnanosti, inovací, vzdělávání a dalších klíčových oblastí. Daňové výdaje mají aktuálně nezanedbatelný podíl, v některých zemích tyto výdaje dosahují 2 % - 4 % HDP. Dle Evropské komise však daňové výdaje nejsou neúčinnějším nákladovým nástrojem a mohou vést k vážným hospodářským dopadům a distorzím. Evropská komise vyžaduje podávání zpráv o daňových výdajích, které podléhají jejich přezkoumávání. Vlády daňové výdaje vykazují v rozpočtu a zároveň by měly provádět jejich průběžné hodnocení z hlediska účinnosti a nákladové efektivity. Přehled o daňových výdajích je předkládán zpravidla příslušným ministerstvem financí. Daňové výdaje jsou v něm identifikovány nejčastěji s ohledem na jejich daňovou kategorii či daňový základ, a bývají seskupovány dle druhu daňového opatření, účelu nebo odvětví.

2.1.4. Investiční výdaje

Investice jsou jedním ze základních nástrojů fiskální politiky pro stimulaci hospodářského vývoje. Jedním z důvodů pro zapojení veřejného sektoru do investičních činností je často komplementarita k privátním vstupům ve vlastní produktivní činnosti. Veřejný sektor poskytováním základní infrastruktury a kritických vstupů ovlivňuje také soukromé investice a podporuje produkci soukromého sektoru. Veřejné investice jsou ovlivněny zejména třemi hlavními determinanty. Prvním z nich je ekonomická situace, neboť země s vyšším HDP či mladší populací mají tendence investovat více. Druhým jsou politické ekonomické faktory, kdy zpravidla před či v průběhu volebního období dochází k růstu vládních investic.

Posledním jsou fiskální faktory - výsledek rozpočtové bilance či míra zadlužení. Důležité jsou i institucionální aspekty, neboť investice zemí s efektivní správou a dobře fungujícími veřejnými službami jsou spojeny s vyšší kvalitou a naopak.

V souvislosti s investičními výdaji se hovoří o tzv. dvojím dividendovém efektu, neboť z nich plynou přínosy jak v krátkém, tak i v dlouhém období. Růst kapitálových výdajů zvyšuje v krátkém období agregátní poptávku, čímž lze kompenzovat klesající soukromou poptávku v sestupné fázi ekonomického cyklu. Krátkodobé multiplikátory kapitálových výdajů jsou oproti ostatním veřejným výdajům mnohem vyšší, to znamená, že i jejich krátkodobý pozitivní vliv na ekonomický růst je mnohem větší. Velikost multiplikačních efektů se odvíjí především od stavu ekonomiky. Evropská komise (2016) uvádí, že dle makroekonomických modelů se jejich hodnota pohybuje okolo 1 – 1,3. Obecně platí, že čím vyšší je hospodářský útlum, tím je hodnota krátkodobého multiplikátoru větší. Jeho hodnota je větší i v situaci ustálení měnové politiky. Vhodnými investicemi lze také docílit zvýšení produktivní kapacity hospodářství, což ovlivňuje hospodářský růst i z dlouhodobého hlediska.

Růst veřejných kapitálových výdajů však může mít i negativní dopady. Může způsobit růst úrokových sazeb a dochází k vytlačování soukromých investic. Pritchett (1999) nejprve argumentoval, že náklady na veřejné investice jsou obvykle větší než přírůstek hodnoty veřejného kapitálu, protože ne všechny investiční výdaje mohou být považovány za efektivní nebo dokonce produktivní. Bom and Ligthart (2013) zjistili, že výsledné dopady investic se liší v závislosti na úrovni vlády, která investice provádí. Došli k závěru, že elasticita výstupu veřejného kapitálu poskytovaného na místní vládní úrovni je oproti centrální úrovni až dvojnásobná. Dle autorů je to způsobeno schopností místních vlád zaměřit se na cílování investic do nejproduktivnějších alternativ.

Středem zájmu v oblasti veřejných investic jsou v poslední době výdaje do infrastruktury, a to zejména díky významným nelinearitám v jejich efektu na růst produkce. Problémem je efektivnost těchto investic a také věnování velmi malé pozornosti údržbě stávající infrastruktury. Příčinou druhého zmíněného problému jsou výhody pro politické činitele plynoucí zejména z vyšší viditelnosti nových investičních projektů a tím možné vyšší popularity. K dlouhodobému ekonomickému růstu zpravidla přispívají veřejné investice do oblasti výzkumu, vývoje a inovací, vzdělávání a v menší míře i investice do oblasti zdraví. Ekonomové se zaměřují na tzv. jádrovou infrastrukturu (železnice, letiště, apod.), o níž tvrdí,

že je potenciálně více produktivní než jiné druhy veřejného kapitálu (European Commission, 2016a). Dosažené výsledky vládních investic se odvíjí především od následujících tří kritérií: efektivnost veřejných investic, existující kapitálové zásoby, rovnováha mezi potenciálně produktivními kategoriemi výdajů. Jako další kritérium bývá uváděno také stárnutí populace, které je důsledkem prohlubování tzv. mezigeneračních problémů. Dlouhodobé investice jsou hrazeny z prostředků současné generace obyvatelstva, ale výhody z těchto investic zpravidla čerpají většinou až generace budoucí. V důsledku stárnutí populace se zvyšuje podíl těch, kteří z těchto investic očekávají nízkou či žádnou návratnost, což je nemotivuje v dostatečné míře k solidárnímu postoji.

Současná ekonomická situace v Evropské unii, charakterizovaná slabým oživením po hospodářské krizi s nízkou mírou inflace a značnou potřebou stabilizace v jednotlivých státech, vyžaduje vyšší intenzitu veřejných investic. Investiční úsilí vlád je také potřeba pro udržení kvality stávajících služeb a pro dokončení nadnárodních projektů v síťovém odvětví. Kapitálové výdaje také slouží k zabezpečení dlouhodobých politických cílů.

2.2. Veřejný deficit

Veřejné rozpočty jsou tvořeny zpravidla na období jednoho fiskálního roku, který začíná sestavením a schválením příslušného rozpočtu a končí schválením závěrečného účtu. Při sestavování rozpočtu je třeba určit strukturu a objem rozpočtovaných výdajů, příjmů a salda. Po skončení fiskálního roku se vyhodnocuje plnění rozpočtu a řeší se vzniklé saldo, které může být kladné či záporné. Kladné saldo rozpočtu je označováno jako rozpočtový přebytek, záporné saldo rozpočtu jako deficit nebo také jako schodek.

K deficitu dochází za situace, kdy rozpočtové výdaje převyšují příjmy. Jedná se o stav krátkodobé fiskální nerovnováhy a dle doby jeho vzniku rozlišujeme deficit před začátkem, v průběhu a na konci rozpočtového období. Jednotlivé fiskální autority mohou sestavit rozpočet jako nevyrovaný již s konkrétním záměrem. Ke schodkům rozpočtu běžně dochází i v průběhu fiskálního roku. Příčinou je sezónní nepravidelnost příjmů a výdajů. Deficity v průběhu fiskálního roku bývají zpravidla vyrovnávány vydáním nových státních pokladničních poukázek. Z hlediska hodnocení fiskální zodpovědnosti je však nejdůležitější deficit na konci rozpočtového období, neboť představuje skutečný výsledek hospodaření.

Štěrbová (2013) jako veřejný deficit označuje deficit vztahující se k ústřední vládě včetně regionálních a místních úřadů a fondů sociálního zabezpečení, s výjimkou komerčních operací definovaných v Evropském systému makroekonomických účtů (2013). Tato definice se shoduje s pojetím veřejného deficitu v Maastrichtské smlouvě a na jejím základě jsou také vykazovány údaje veřejného deficitu ve statistikách Eurostatu.

Dle způsobu vzniku deficitu je rozlišován deficit cyklický a deficit strukturální. Cyklický deficit je důsledkem přirozeného ekonomického cyklu. Vývoj produktu a zaměstnanosti v rámci tohoto cyklu má výrazný vliv na příjmy a výdaje státních rozpočtů. Ve fázi ekonomického útlumu, kdy dochází k poklesu zmiňovaných agregátů, se snižuje daňový výnos. Příčinou je celkový pokles mezd a zisků, který představuje snížení daňového základu. V tomto období je také zvýšen tlak na veřejné výdaje, zejména na výdaje spojené se sociální politikou země. Cyklický deficit představuje pouze časovou disproporci, která by měla být ve fázi ekonomického růstu odstraněna. Strukturální deficit souvisí s aplikovanou fiskální politikou a je důsledkem rozhodnutí vlády. Jedná se o rozdíl mezi vládními příjmy a výdaji v období, kdy je ekonomika na úrovni potenciálního produktu a plné zaměstnanosti. Tento druh deficitu je oproti předchozímu vnímán jako závažný negativní jev, který představuje zpravidla velmi vážné problémy veřejných financí v budoucnu. (Jurečka, 2013)

Deficit státního rozpočtu může být kryt zvýšením příjmů rozpočtu prostřednictvím daňové politiky či tzv. dluhovým financováním. První způsob spočívající ve zvýšení daňového zatížení obyvatelstva je velmi časově náročný a představuje riziko pro vládnoucí politické strany, neboť ohrožuje jejich znovuzvolení. Proto se většinou využívá druhý způsob financování, který spočívá v krytí deficitu cizími zdroji z prodeje státních dluhopisů. Dluhové financování má několik možných alternativ. První z nich je monetizace dluhu, kdy jsou vydané vládní dluhopisy odkoupeny centrální bankou. Zdrojem banky pro tuto transakci je dodatečná emise peněz, která zvyšuje množství peněz v ekonomice. Takto stát získá prostředky pro krytí rozpočtového deficitu. Uplatňování této metody však obvykle vede k nežádoucím inflačním tlakům, a proto se tento způsob nejeví jako ideální. Další alternativou dluhového financování je prodej vládních dluhopisů zahraničním investorům.

Nejvíce používanou metodou dluhového financování je emise vládních dluhopisů, které jsou nabízeny širokému spektru investorů na finančním trhu. Nejvýznamnějšími věřiteli vzhledem k hodnotám dluhopisů jsou banky a další finanční instituce. Při všech metodách dluhového

financování je však třeba brát v potaz jejich finanční náročnost, neboť s sebou nese další zatížení veřejných rozpočtů v podobě placených úroků (dluhová past). Každoroční splácení jistiny dluhu a úroků je nazýváno dluhovou službou.

Ukazatel veřejného deficitu je velmi sledovaný, neboť je jedním z tzv. Maastrichtských (konvergenčních) kritérií. Tato kritéria jsou součástí Smlouvy o Evropské unii (známá také jako Maastrichtská smlouva), která vstoupila v platnost roku 1993. Jejich splnění je podmínkou pro účast v evropské měnové integraci, nevztahují se tak na všechny členské země. Článek 109j ve Smlouvě o Evropské unii stanovuje základní čtyři kritéria:

- kritérium cenové stability,
- kritérium dlouhodobých úrokových sazeb,
- udržitelnost veřejných financí,
- kritérium stability kurzu měny a účasti v ERM II. (Council of The European Communities, Commission of the European Communities, 1992)

Kritérium udržitelnosti veřejných financí je zaměřeno na velikost dluhu a rozpočtového deficitu veřejného sektoru. Podíl plánovaného nebo skutečného veřejného deficitu k hrubému domácímu produktu v tržních cenách by neměl překročit hranici 3 %. Výjimkou mohou být případy, kdy tento poměr výrazně klesl nebo poklesl velice blízko k úrovni referenční hodnoty či překročení referenční hodnoty bylo výjimečné.

Dalším důležitým nástrojem kladoucím důraz na fiskální disciplínu členských zemí EU je Pakt stability a růstu. Dalo by se říci, že svou podstatou Pakt navazuje na předchozí konvergenční kritéria. Skládá se ze čtyř částí, kterými jsou definice nadměrného deficitu, preventivní část, nápravná část a sankce. Za nadměrný deficit je označován schodek rozpočtu přesahující 3 % HDP. V důsledku hospodářských cyklů jsou v Paktu stanoveny i výjimky, kdy je akceptovatelný i deficit přesahující stanovenou úroveň. V případě recese, kdy se HDP propadne o 0,75 % a více, bývá deficit přijat jako výjimečný. Pakt dále na členské státy EMU stanovuje požadavek vyrovnaného či přebytkového rozpočtu v rámci střednědobého horizontu. Preventivní část je zaměřena na podporu členských států v oblasti dodržování rozpočtové disciplíny. Vlády členských států eurozóny předkládají na začátku roku Stabilizační programy, ostatní členové EU předkládají tzv. Programy konvergence. Uvedené

dokumenty obsahují vládní rozpočtový plán na rok aktuální a tři roky nadcházející. Dále v něm jsou uvedeny návrhy nápravných opatření pro případ, že by došlo k překročení stanovené hodnoty deficitu. Nad vývojem deficitů členských zemí dohlíží Rada ministrů hospodářství a financí ECOFIN. V rámci nápravné části Paktu ECOFIN vyhodnocuje riziko vzniku nadměrného deficitu, případně zemi poskytne včasné varování. Překročili-li nějaká ze zemí doporučenou hodnotu deficitu, Rada Evropské unie na doporučení Komise přistoupí k zahájení tzv. postupu při významné odchylce (oficiálním názvem označovaná jako Significant Deviation Procedure) a poskytne zemi vhodná doporučení k řešení situace. V případě dalšího neuspokojivého vývoje je s danou zemí zahájena tzv. procedura nadměrného schodku (nápravná část Paktu), při které jsou dotčeným zemím vydána ECOFINEM závazná doporučení. Součástí tohoto procesu je také předložení návrhu souboru okamžitých opatření Komisi k posouzení. Členské země, které nedodrží dohodnutá opatření a ve stanoveném termínu nesníží deficit na požadovanou úroveň, čelí možným sankcím. Na členské státy eurozóny se vztahují sankce přísnější než na ostatní členské státy EU. Tyto sankce mohou mít podobu povinnosti složení kauce u Komise nebo finančních sankcí (pokuty). Ostatním zemím může být pozastavena možnost čerpat finanční prostředky z Fondu soudržnosti a strukturálních fondů.

Jako důsledek ekonomické a dluhové krize v letech 2008 – 2010 byla schválena další opatření ke zlepšení stavu veřejných financí, která se vztahují na členy eurozóny. Byly také schváleny následující doplňky k Paktu II: „Six-pack“ (šest předpisů z listopadu 2011), Fiskální úmluva (Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v Hospodářské a měnové unii, 2012) a „Two-pack“ (dva předpisy z května 2013). Six-pack je platný pro každou členskou zemi Evropské unie (dále EU), skutečnými sankcemi jsou však postihovány pouze země eurozóny. Záměrem tohoto doplňku je posílení dohledu institucí EU nad fiskální politikou a makroekonomickými nerovnováhami. Součástí reformy v rámci Six-packu je i zavedení referenčního ukazatele veřejných výdajů. Růst výdajů převyšující míru potenciálního ekonomického růstu musí být kompenzovány dodatečnými diskrečními opatřeními v oblasti příjmů.

Fiskální úmluva (označována také jako Fiskální pakt či Rozpočtový pakt) je mezinárodní smlouva převyšující rámec Evropské unie a zároveň je pilířem společné fiskální politiky. V roce 2012 tuto smlouvu podepsaly všechny členské státy EU vyjma České republiky a Velké Británie. Na členy eurozóny se vztahuje smlouva v plném rozsahu, ostatní signatářské země si mohou dobrovolně zvolit, ke kterým jejím částem se zaváží. Cílem Fiskálního

úmluvy je začlenění zásad Paktu stability a růstu (včetně Six-packu) do národní legislativy či ústavního pořádku každého členského státu, což je jedna ze zásadních změn. Dále je Fiskální úmluva zaměřena na vyrovnanost, resp. přebytkovost rozpočtů. Fiskální úmluva je zaměřena zejména na ukazatel strukturálního deficitu, kterému je věnována dále samostatná kapitola. Dále je kladen důraz na automatismus při nápravě odchylek od MTO (medium-term objective), který představuje střednědobý fiskální cíl 1 % strukturálního deficitu. MTO je zároveň zahrnut do preventivní části Paktu stability a růstu. Základem pro stanovení hodnoty tohoto kritéria je strukturální deficit, který je dále upraven o odhady demografického vývoje a jeho vlivy na veřejné finance. Každé tři roky Komise stanoví spodní hranici střednědobých cílů individuálně pro každou zemi dle jejich vývoje a míry zadlužení. Jednotlivé státy poté implementují své střednědobé cíle do programových strategických dokumentů. Kritérium MTO je aplikováno především ve stabilizačních a konvergenčních programech pro posouzení střednědobé fiskální udržitelnosti.

Dalším principem Fiskální úmluvy je zvýšený dohled nad rozpočtovým procesem. Členské státy by tak měly při nadměrném schodku předkládat konkrétní program strukturálních opatření vedoucích k nápravě. Komise EU při nedodržování uvedených pravidel může zasahovat udělováním vysokých sankcí. Důraz je kladen také na rozšíření koordinace hospodářských politik v EU, a to formou projednávání národních reforem nebo plánů emise dluhopisů členů eurozóny (Rojíček a kol., 2016).

Společným cílem zemí zapojených do Fiskální úmluvy je dosažení finanční stability, tedy situace, kdy finanční systém plní bezproblémově své stěžejní funkce a je odolný proti vnějším šokům. K tomuto stavu by mělo přispět již zmíněná implementace rozpočtových norem do legislativy jednotlivých členských států, se kterou by měla být současně zřízena Národní rozpočtová rada. Tato rada by jako zcela nezávislý orgán dohlížela nad plněním vládních rozpočtových cílů. Dále je záměrem do Fiskální úmluvy zakomponovat maximální limit pro výši veřejného dluhu a zavést tzv. dluhovou brzdu, která by měla být aktivována při dosažení hranice 45 % - 50 % HDP. Dluhová brzda by měla bránit hlubšímu zadlužování země (Jurečka a kol., 2017).

2.2.1. Strukturální deficit

Strukturální deficit jako kritérium pro hodnocení fiskálních politik se objevil již v revidovaném Paktu stability a růstu v roce 2003. Větší pozornost je mu však věnována

ve Fiskální úmluvě, kde je stanovený jako závazný ukazatel pro hodnocení fiskální disciplíny zemí a měřítko pro udělování sankcí. Fiskální pakt stanovuje podmínku, že strukturální deficit by neměl v každém roce přesáhnout 0,5 %. Některé země již tento koncept i aplikovaly do svého právního řádu. U zemí s mírou zadlužení výrazně pod 60 % HDP v tržních cenách je povolena hodnota strukturálního deficitu ve výši 1,0 %. Za nedodržování stanovených hodnot mohou být zemím uděleny sankce, o nich rozhoduje Evropský soudní dvůr. Dle Rojíčka a kolektivu (2016) obecně platí, že čím vyšší je strukturální deficit, tím naléhavější je potřeba fiskální konsolidace. Komise pracuje s ukazateli strukturální saldo rozpočtu a primární strukturální saldo, které představuje strukturální saldo upravené o úroky.

Dle Zlámalové (2012) se strukturálním deficitem rozumí schodek, který je ovlivněn zákony a chováním vlády, nikoliv kondicí ekonomiky. Zjednodušeně řečeno, je to ukazatel života nad poměry, kdy dlouhodobě utrácíme více, než dokážeme vybrat. Kovanda (2012, s. 160) označuje strukturální deficit jako „konstrukt, který vyjadřuje, jaký by byl deficit dané ekonomiky (při stávajících daňových a výdajových pravidlech), pokud by skutečný hrubý domácí produkt plně odpovídal potenciálnímu hrubému domácímu produktu.

Hodnota strukturálního deficitu není přímo pozorovatelná a její odhad se získává aplikací různých ekonometrických metod. Princip výpočtu tohoto ukazatele spočívá v očištění celkového deficitu o cyklické vlivy. Výsledkem je tzv. cyklicky očištěné saldo, které se dále upravuje o mimořádné vlivy.

Pro odhad strukturálního deficitu existují různé metody, které mohou vést k rozdílným výsledkům. Metoda, kterou využívá Evropská komise, je založena na odhadu potenciálního produktu a tzv. mezeře produktu (output gap). Mezera produktu představuje rozdíl mezi skutečným hrubým domácím produktem a potenciálním. Je-li její hodnota záporná, ekonomika země se nachází pod svým potenciálem a naopak. Výše potenciálního produktu je zjišťována za pomoci Cobb-Douglasovy produkční funkce, kterou lze vyjádřit vzorcem $P = aK^{\alpha}L^{1-\alpha}$ (Janáčková, 2012, s.14). Parametr „a“ představuje souhrnnou produktivitu faktorů, která se odhaduje z časových řad. Mezní produktivity faktorů „a“ a „1 - α “ se odhadují z podílů mezd a zisku a zisků na HDP. Do výpočtu dále vstupuje hodnota fixního kapitálu a pro vstup práce je využíváno pojetí tzv. rovnovážné zaměstnanosti. V druhém kroku postupu odhadu se pomocí elasticit rozpočtu na mezeru produktu provádí odhad

cyklické složky deficitu. Po odečtení cyklické složky se dále deficit upravuje o mimořádné a jednorázové vlivy, o jejichž uznání je rozhodováno individuálně.

Evropský systém centrálních bank pro odhad strukturálního deficitu používá metodu, která vychází z předpokladu vazby jednotlivých položek rozpočtu na cyklický vývoj konkrétních makroekonomických veličin, tzv. bází. Těmi jsou průměrná mzda a zaměstnanost v soukromém sektoru, provozní přebytek, soukromá spotřeba a zaměstnanost. V prvním kroku se stanoví cyklické pozice jednotlivých bází. V druhém kroku se provádí kvantifikace vlivu cyklické pozice na konkrétní veličinu rozpočtu prostřednictvím daňové či výdajové elasticity. Výstupem jsou dílčí cyklické komponenty, které se odečtou od celkového salda. (Skopec, 2012). Vypočtené cyklicky očištěné saldo lze dále upravit o výdaje vyvolané přírodními katastrofami nebo soudně nařízené v důsledku podané žaloby na stát a dále o mimořádné příjmy (Janáčková, 2012).

Komise (European Commission, 2017) zdůvodňuje použití strukturálního deficitu tím, že je tento ukazatel založen na předpokladu „standardní“ odezvy příjmů na hospodářské fluktuační, která nastává zejména ve střednědobém a dlouhodobém horizontu. V krátkém období však příjmy reagují diferencovaně, a tím výrazněji v období výrazného hospodářského poklesu či vzestupu. V takovém případě se příjmy veřejných rozpočtů vyvíjejí nepřiměřeně, což vede k příliš negativnímu nebo pozitivnímu obrazu fiskální pozice vlády a její změny měřené strukturálním saldem.

Používání strukturálního deficitu jako kritéria pro hodnocení stavu veřejných financí a trestání za rozpočtovou politiku jednotlivých zemí je velmi diskutováno a mnoha ekonomy i politickými činiteli v zásadě odmítáno. Strukturální deficit je pouze jakýmsi odhadem, pro jehož výpočet existuje mnoho odlišných metod a každá dochází k jiné výsledné hodnotě. Nesplňuje tedy základní požadavky fiskálního nadnárodního kritéria, jako je přesné vymezení a s ním spojenou vynutitelnost. V souvislosti s tím se instituce EU shodly od roku 2016 aplikovat tzv. princip omezeného úsudku. Ten umožňuje Komisi za specifických okolností odchýlit se od odhadů mezery výstupu při provádění fiskálních hodnocení.

2.3. Veřejný dluh

Veřejný dluh (*government debt*) je souhrn nesplacených finančních závazků státu, a to včetně všech subjektů hospodařících s veřejnými financemi. Nejedná se tedy jen o dluh vlády, ale zahrnuje i dluh místní správy a samosprávy, včetně závazků parafiskálních fondů. Dle výše uvedené definice je tedy objem veřejného dluhu vždy větší než objem dluhu státního.

Veřejný dluh v tomto pojetí bývá označován také jako tzv. Maastrichtský dluh. Ten nezahrnuje pouze dluh státní, resp. dluh ministerstev, ale i dluhy státních fondů, polorozpočtových organizací, veřejných vysokých škol, obcí a regionů, veřejných pojišťoven a dalších veřejných institucí. Mimo to zahrnuje také poskytnuté záruky a dluhy z finančního leasingu (Vebrová a Rybáček, 2014).

Dvořák (2008) veřejný dluh prezentuje jako pohledávku vůči současné i budoucí daňové povinnosti obyvatelstva. Dluhové břemeno tedy nenese stát, ale jeho občané. Česká národní banka definuje veřejný dluh jako hrubý úhrn dluhů v nominálních hodnotách konsolidovaných uvnitř a mezi jednotlivými odvětvími státního sektoru.

Veřejný dluh má další dva základní rysy. Za prvé se sestavuje na hrubém základě, tj. jako součet dluhových finančních nástrojů na straně pasiv rozvahy. Dle současné metodiky EDP se jedná o součet následujících položek: emitované oběživo a přijaté vklady vládními institucemi, dluhové cenné papíry a úvěry. Poslední položka zahrnuje bankovní úvěry, návratné finanční výpomoci, záruky, závazky z finančního leasingu a také obchodní úvěry převedené dodavateli na finanční instituce. Za druhé je dluh prezentován na konsolidované bázi, tedy jako hodnota dluhových finančních nástrojů bez zahrnutí aktiv.

V rámci analýzy veřejného dluhu se nezkoumá pouze jeho růst či pokles v daném období, ale i jeho skladba. Ve většině zemí EU dominuje dluh státní neboli dluh centrální vlády. Podstatně menší část až na výjimky tvoří dluhy místních samospráv a dluhy parafiskálních fondů. Pro analýzu veřejného dluhu je důležité jeho rozdělení na hrubý a čistý dluh. Čistý dluh představuje celkový objem závazků států ponížený o existující státní pohledávky. Pro statistické účely je veřejný dluh vyjadřován jako dluh hrubý, ve kterém jsou zohledněny

pouze celkové závazky státu. Zásadní problematikou při vykazování veřejného dluhu je identifikace možných odčitatelných státních aktiv a především jejich oceňování.

Dle toho, zdali jsou věřitelé tuzemské či zahraniční subjekty, je veřejný dluh rozlišován na vnitřní a vnější (zahraniční), který spolu se zahraničním zadlužením firem tvoří celkový zahraniční dluh země. Zahraniční veřejný dluh představují především úvěry od mezinárodních institucí, vládní cenné papíry držené zahraničními subjekty, ale může se také jednat o různé mezivládní půjčky.

Veřejný dluh je dále analyzován z pohledu vývoje struktury veřejného dluhu dle instrumentu. Většina ekonomik eurozóny postupně přešla od financování dluhu prostřednictvím přímých úvěrů k financování dluhopisy. Tento jev je nazýván jako sekuritizace dluhu. Státní dluhopisy jsou vydávány vládou, která vystupuje jako dlužník, a nabízené k prodeji na pravidelných aukcích. Noví majitelé cenných papírů (věřitelé) s nimi mohou dále obchodovat na kapitálových trzích. Vzhledem k tomu, že jsou státní dluhopisy emitovány ve vysokých nominálních hodnotách, jejich odkup je realizován ve většině případech velkými finančními a úvěrovými institucemi či ostatními velkými investory. Nejsou tedy primárně určeny pro veřejnost. Státní dluhopisy jsou dle doby splatnosti členěny na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Typickým příkladem krátkodobých dluhopisů (bills) jsou státní pokladniční poukázky, jejichž doba splatnosti musí činit maximálně jeden rok. U střednědobých dluhopisů (notes) se doba splatnosti pohybuje od jednoho roku do deseti let, u dlouhodobých dluhopisů (bonds) je delší než deset let.

U veřejného dluhu je dále nutné odlišovat jeho vývoj ve vyjádření absolutním a vyjádření relativním. Vzhledem k tomu, že v čase neroste pouze veřejný dluh, ale také velikost a výkon hospodářství, je aplikován ukazatel podílu hrubého veřejného dluhu k HDP (známý také jako ukazatel dluhové kvóty). Relativní vyjádření je pro statistické účely využíváno častěji, a to pro jeho přesnější vypovídací schopnosti o stavu dané ekonomiky. V praxi objem veřejného dluhu v absolutním vyjádření neustále roste, v relativním vyjádření může klesat. Konstantní hodnota relativního ukazatele v čase však neznamená, že objem veřejného dluhu neroste. Jedná se o tzv. skrytý růst dluhu, který se zvyšuje se zvyšujícím se tempem růstu HDP. Veřejný dluh v příslušném roce je výsledkem součtu primárního salda veřejných financí a úrokových nákladů placených z veřejného dluhu. Z uvedeného vyplývá, že výše daného dluhu

záleží především na výši dluhu z roku předešlého, průměrné úrokové sazbě z dluhu a primárnímu saldu veřejných financí v daném roce.

V rámci srovnávacího přehledu k monitorování rizik ovlivňujících udržitelnost státních a veřejných rozpočtů členských zemí je ukazatel veřejného dluhu v % HDP vyhodnocován společně s ukazatelem soukromého dluhu, čímž nabízí širší obraz celkové zadluženosti jednotlivých zemí. Vysoká úroveň veřejného zadlužení je mnohem více ohrožující, je-li doprovázena i velkým dluhem soukromého sektoru. (Bednářová, 2016).

Referenční hodnota veřejného dluhu je ve Smlouvě o Evropské unii a Paktu stanovena na 60 % HDP. Nabízí se otázka, zdali je tato hodnota zvolena optimálně. Někteří autoři (Marek, 2012) dle analýzy historických dat uvádí, že ekonomické problémy nastávají kolem 90 % HDP. Při této výši zadlužení dochází ke zpomalování tempa ekonomického růstu, v důsledku čehož se podíl dluhu na HDP neustále zvyšuje. Dalším problémem stanovené referenční hodnoty dluhu k HDP je, jak již bylo zmiňováno výše, že v případě ekonomického růstu se může dluh v absolutním vyjádření neustále zvyšovat, zatímco hodnota poměrového ukazatele se může snižovat. Z tohoto důvodu je používání relativního ukazatele dluhu jako měřítka pro hodnocení stavu veřejných financí širokou veřejností označováno jako morální hazard.

2.3.1. Faktory ovlivňující růst veřejného dluhu

Jedním ze základních determinantů ovlivňujících velikost veřejného dluhu je velikost rozpočtového salda. Růst veřejného dluhu však může být způsobován i okolnostmi nezávislými na rozpočtovém procesu, tzv. mimorozpočtovými příčinami. Stát může veřejný dluh více prohloubit například převzetím finančních závazků jiných ekonomických subjektů.

Dalším faktem je, že vzniklé rozpočtové deficitory nemusí vždy vyústit v nárůst veřejného dluhu, neboť ne vždy jsou řešeny dluhovým krytím. Alternativním řešením může být monetizace deficitu nebo krytí z různých vedlejších výnosů. Veřejný dluh je dále ovlivňován vývojem inflace, která snižuje reálnou hodnotu dluhu. Míra působení inflace je odvislá od zvoleného způsobu indexace vládních obligací. U zahraničního dluhu je dále nutné zmínit vliv kurzových podmínek.

Dle Rojíčka a kol. (2016) je celkový dluh vlády v čase ovlivněn následujícími třemi faktory: vliv rozpočtového salda, snowball efekt, stock-flow adjustment (SFA). Prostřednictvím SFA je popsán vztah mezi deficitem a změnou dluhu. Dle Rojíčka a kol. (2016) a Vebrové s Rybáčkem (2014) vztah mezi změnou těchto ukazatelů není přímočarý a je ovlivňován dalšími faktory.

Vebrová a Rybáček (2014) uvádí tyto faktory:

- operace s finančními aktivy a závazky - jedná se o čisté finanční transakce, které nemají žádný vztah ke schodku veřejných financí nebo přebytku,
- ostatní kapitálové transfery (splatné), které nesouvisí s dluhovými nástroji,
- ostatní změny v obsahu a cenách.

Snowball efekt (v překladu efekt sněhové koule) je kombinovaným efektem úrokových sazeb a růstu nominálního HDP na míru zadlužení. Vyšší úrokové sazby mají tendenci zvyšovat míru zadlužení, neboť zvyšují objem úroků zaplacených vládou, zatímco růst HDP vede ke snížení poměru dluhu k němu. V současné době jsou placené úroky z nových státních dluhů na velmi nízké úrovni v důsledku nízkých úrokových sazeb a efekt sněhové koule se příznivě změnil. Předpokládá se, že příznivý efekt sněhové koule bude trvat ještě několik dalších let. Kombinovaný účinek úrokových sazeb u vládních dluhopisů a potenciálního reálného růstu okolo 1 % by měl vést ke snížení míry zadlužení. To poskytuje zemím eurozóny určitou volnost při volbě mezi cíli stabilizací a udržitelnosti.

Při hodnocení hospodaření země se ne vždy využívá pouze výše veřejného dluhu. Pro subjekty, které investují do vládních dluhopisů, je důležitá zejména dynamika zadlužení a její další výhled. Rovnice dynamiky dluhu vychází ze závislosti výše dluhu na výši dluhu v roce minulém, průměrné úrokové sazbě z dluhu a primárního salda veřejných financí v daném roce. Podstatnou plynoucí informací je, že pokud je průměrná sazba, za níž stát obsluhuje veřejný dluh, vyšší než růst HDP v běžných cenách, potom se i přes vyrovnané primární saldo veřejných financí relativní zadlužení země zvýší. Uvedený vzorec je ve zjednodušené podobě, nezahrnující faktor FSA, který dluhovou dynamiku rovněž ovlivňuje.

Výše uvedené se však vztahuje na země, které mají dluh pouze v domácí měně. Řada zemí si však část potřebných finančních zdrojů opatřuje v zahraničí. V takovýchto zemích je dluhová

dynamika ovlivňována ještě dalšími faktory, a to zahraniční úrokovou mírou, vývojem cen v zahraničí a vývojem měnového kurzu. Dle Rojíčka a kolektivu (2016) může být poslední faktor dominantním, zejména v zemích zasažených finanční krizí a s vysokým dluhem denominovaných v cizích měnách.

$$\frac{Dt}{Yt} = \frac{Dt-1}{Yt-1} \times \left(\frac{1+rt}{1+gt} \right) + \frac{PSt}{Yt}$$

(1)

Zdroj: Zamrazilová, 2012

Dt - výše dluhu v příslušném roce t

Dt-1 - výše dluhu v předchozím roce t-1

Yt - HDP v běžných cenách v příslušném roce t

Yt-1 - HDP v běžných cenách v předchozím roce t-1

rt - průměrná úroková míra u nákladů dluhové služby v roce t

gt - meziroční tempo růstu HDP v běžných cenách mezi roky t a t-1, v %

PSt - primární saldo veřejných financí v příslušném roce t

2.3.2. Metodiky vykazování veřejného dluhu

Pro analýzu dluhového problému a jeho mezinárodní komparaci se uplatňují dvě rozdílné metodiky: GFS 2001 a ESA 2010 (dříve ESA 95). Navzájem se od sebe odlišují způsobem vykazování dat, vymezením sektoru vlády, způsoby zachycování některých specifických operací a především použitím.

Předchůdcem metodiky GFS 2001 je GFS 1986 (Government Finance Statistics). Jejím tvůrcem je Mezinárodní měnový fond. V původní verzi této metodiky byla data vykazována pouze na bázi peněžních toků. Metodika GFS je uplatňována především v rozpočtových dokumentech a fiskálních predikcích. Do sektoru vlády jsou zahrnuty státní rozpočet, mimorozpočtové fondy, územní samosprávné celky, dobrovolné svazky obcí, regionální rady regionů soudržnosti a zdravotní pojišťovny. Náklady spojené s garantováním úvěrů a finančním leasingem vstupují do veřejných výdajů v tom rozpočtovém období, kdy jsou hrazeny, čímž v tomto období zvyšují deficit. Odpuštěné pohledávky se projeví pouze na úbytku státních finančních aktiv, nikoliv na deficitu. Nevýhodou této metodiky je nekomplexní obraz o hospodaření vládního sektoru, neboť zahrnuje pouze příjmy a výdaje. Z důvodu uvedených nedostatků první metodiky přistoupil Mezinárodní měnový fond

k vytvoření nového mezinárodního standardu GFS 2001, který vykazuje toky na akruálním principu a je tak svou podstatou blíže metodice ESA.

Metodika Eurostatu ESA 95 (European System of Integrated Economic Accounts) vykazuje data na akruálním principu. Do sektoru vlády oproti metodice GFS zahrnuje veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce a další instituce a veřejné fondy včetně jejich celkového hospodaření. Náklady státních záruk a finančního leasingu jsou jednorázově imputovány do státního dluhu a na deficit je zde ovlivňován pouze splátkami úroků z garantovaných úvěrů. Výši státního dluhu dále postupně umožňují pravidelné splátky jistin v průběhu dalších let. Odpuštěné pohledávky v příslušném roce zvyšují o jejich částku rozpočtový deficit. Nová úprava této metodiky ESA 2010 je její rozsáhlejší úpravou, podstata však zůstává stejná. Metodika ESA 2010 je díky zahrnutí pohledávek a závazků komplexnější a přesnější než metodika GFS. Z tohoto důvodu ji povinně musí aplikovat všechny členské státy v dokumentech předkládaných orgánům EU a zároveň je uplatňována při výpočtu maastrichtských kritérií.

Metodika ESA vyžaduje hodnocení aktiv a závazků v tržních cenách. Tržní cena dluhu poté představuje potenciální výši zdrojů potřebných k odkoupení veškerých dluhových instrumentů z trhu zpět. Maastrichtský dluh pro EDP je vyjadřován v nominální hodnotě. V případě převádění devizového dluhu do domácí měny daného státu ESA upřednostňuje převládající tržní měnový kurz. Pro účely EDP je se používá měnový kurz dohodnutý ve swapové smlouvě.

2.3.3. Udržitelnost veřejného dluhu

Při definování fiskální politiky stojí proti sobě dvě kritéria, respektive dva cíle: stabilita ekonomiky a udržitelnost veřejných financí. Je důležité zvolit jejich vhodnou proporcionalitu, tj. zvolit, zdali bude fiskální politika zaměřena na oba dva cíle rovnoměrně nebo jeden cíl bude převažovat. Cíle musí být sladěny jak po technické, tak ekonomické stránce. Přitom by se měla vzít potaz následující kritéria: riziko nelineárního vývoje, stupeň účinnosti a efektivity fiskální politiky, vedlejší účinky stanovených cílů.

Evropská komise při hodnocení udržitelnosti veřejných financí pracuje s indikátory S0, S1 a S3. Indikátor S0 je využíván pro hodnocení udržitelnosti z krátkodobého hlediska, tj. na jeden rok. Další dva indikátory, které měří fiskální mezeru, jsou určeny pro hodnocení střednědobá

a dlouhodobá. S0 vychází z fiskálních a finančních nerovnováh, přičemž využívá sadu 25 proměnných. Jeho výhodou je, že kromě fiskálních faktorů zahrnuje i další – finanční a další faktory. Indikátor S1 vyjadřuje velikost kumulativních primárních strukturálních sald za období pěti let, aby veřejný dluh jednotlivých zemích do roku 2031 dosáhl do výše maximálně 60 % HDP. Silnou stránkou tohoto indikátoru je, že zahrnuje budoucí výdaje spojené se stárnutím populace. Zda existuje potřeba fiskální intervence závisí na znaménku tohoto indikátoru. Pozitivní hodnoty naznačují potřebu konsolidace, resp. riziko pro udržitelnost, zatímco hodnoty záporné představují určitou volnost pro případnou fiskální expanzi v případě potřeby. Indikátor S1 bývá v analýzách doplňován dalšími ukazateli, kterými jsou DSA (Debt Sustainability Analysis) – udržitelnost vládního dluhu, vzdálenost strukturální bilance od střednědobého cíle (MTO), primární mezera (gap). Dvořák DSA vysvětluje jako metodu sloužící k hodnocení vývoje veřejného dluhu, která umožňuje odhadnutí vlivu nejistoty v makroekonomickém prostředí na dluhovou dynamiku (2016). Indikátor S2 je velmi podobný S1, od kterého se liší zejména orientací na delší časové období.

Primární mezera je definována jako vzdálenost mezi současným primárním saldem a primárním saldem, který je u vysoce zadlužených zemích v souladu se strategií snižování dluhu o 5 % ročně. U zemí méně zadlužených (pod 60 % HDP) se jedná o úroveň primárního salda, která vede ke stabilizaci současné úrovně zadlužení. Výhodou tohoto ukazatele je jednoduchý výpočet, který je založený na pozorovatelných ukazatelích. Naopak nevýhodou je, že nezahrnuje dodatečné náklady vyvolané stárnutím populace.

Výše zmiňované riziko nelineárního vývoje (tzv. útesový efekt) je důsledkem neobvyklých ekonomických okolností. Na straně stabilizace mohou být nelinearitami například odchýlení se od inflačních očekávání a ohrožení cenové stability, či sociální problémy související s dlouhodobou nezaměstnaností. Cíle cenové stability jsou Evropskou centrální bankou stanovované jednotně pro celou eurozónu ve střednědobém horizontu. Odchyly od stanoveného inflačního cíle jsou rizikem pro cíl cenové stability. Jako indikátor případného útesového efektu lze použít počet po sobě jdoucích měsíců, ve kterých byla inflace výrazně nižší než cíl Evropské centrální banky, tj. aktuálně lehce pod 2 %. V letech 2014-2016 se inflace v eurozóně pohybovala pod 0,5 %. Na straně udržitelnosti se může jednat o napětí na trzích státních dluhopisů či riziko fiskálního stresu, resp. zatížení, v krátkodobém horizontu. Napětí na trzích v zemích eurozóny je tradičně měřeno výnosy z vládních

dluhopisů ve srovnání s Německem. Bezprostřední riziko fiskálního stresu je měřeno indikátorem S0.

Informace o blízkosti konkrétním efektům útesu vedou ke kladení většího důrazu na jim odpovídající cíle. Fiskální politika v zemích s permanentně nízkou inflací a dlouhodobě vysokou mírou nezaměstnanosti by se měla zaměřit především na cíl stabilizace (European Commission, 2016a).

Při hodnocení efektivnosti fiskální politiky je třeba si zodpovědět otázku, do jaké míry je diskreční fiskální politika obecně účinným nástrojem pro řešení konkrétních potřeb a zdali je fiskální politika oproti jiným variantám dosahování cílů schopnější.

Posledním kritériem je cost benefit analýza, která posuzuje rozsah nepříznivých důsledků při prosazování jednoho cíle na úkor jiných. Na jedné straně mohou fiskální stimuly ohrozit udržitelnost veřejných financí a fiskální rezervy. Na druhou stranu může fiskální konsolidace bránit hospodářskému oživení. Jasně řešení tohoto kompromisu neexistuje, odvíjí se dle situace v jednotlivých zemích či celé eurozóně v daném okamžiku. Zpravidla jsou diskreční opatření vhodnější v případě nejvíce kritických potřeb a když u vedlejších efektů převládají přínosy nad negativy.

2.4. Daňové příjmy

Daně jsou stěžejní příjmovou složkou veřejných financí. Lze je členit z několika různých hledisek, nejčastější je jejich klasifikace na daně přímé a nepřímé (Maaytová, 2015). Klasickými přímými daněmi jsou daně z příjmů, dále daně majetkové. Nepřímé daně zahrnují daň z přidané hodnoty (DPH) a spotřební daně. Největší část daňových příjmů veřejných rozpočtů zpravidla tvoří daně z příjmů a DPH.

Daňové systémy se napříč členskými zeměmi liší, neboť jsou plně v kompetenci vlád jednotlivých států. EU pouze provádí dohled nad daňovými předpisy a posuzuje, zdali jsou v souladu s jejími politikami. K určité harmonizaci v rámci EU doposud došlo v případě DPH a některých spotřebních daní, na které se členské státy společně dohodly za účelem ochrany hospodářské soutěže. Několik členských zemí nyní také spolupracuje na zavedení daně

z finančních transakcí, jejíž cílem je podílení se finančního sektoru na nákladech ekonomické krize.

Základním a mezinárodně používaným ukazatelem úrovně daňových příjmů je daňová kvóta, která je poměrem celkových daňových příjmů k HDP v běžných cenách. Daňová kvóta může být dvojího druhu, jednoduchá či složená. Jednoduchá daňová kvóta představuje podíl celkových daní na HDP. Složená kvóta má oproti ní vyšší vypovídací schopnost, neboť v sobě mimo standardních daní zahrnuje i příspěvky na sociální zabezpečení, příspěvky na státní politiku zaměstnanosti a veřejné zdravotní pojištění. Při počítání daňové kvóty je problematické zahrnování cel. Clo je řazeno mezi nepřímé daně a neexistuje zcela jednotný názor na její implementaci do daňové kvóty. Dle Marvala (2006) je však ve smyslu obsahovém přesnější přístup zahrnování cla již do kvóty jednoduché.

Ve statistikách OECD jsou do daňové kvóty zahrnovány následující druhy daní: daně z příjmu a zisku, příspěvky na sociální zabezpečení, daně z přidané hodnoty, daně ze mzdy a pracovní síly, daně z vlastnictví a převodu majetku, a další daně. Celkový příjem z daní je vyjadřován v % jako podíl na HDP, který představuje tzv. daňové zatížení. Tento ukazatel zároveň může představovat stupeň kontroly vládního sektoru nad ekonomickými zdroji. Pro mezinárodní srovnávání jsou dále využívány procentuální podíly jednotlivých druhů (viz výše) daňových příjmů na HDP.

Vypovídací schopnost daňové kvóty je však velmi závislá na přesném výpočtu ukazatele HDP a především na shodném způsobu jeho výpočtu. Ke zkreslení výsledné hodnoty daňové kvóty také přispívá existence stínové ekonomiky. Jedná se o ekonomiku, jejíž činnost je zatajována a nepodléhá státní koordinaci a zdaňování. Na daňovou kvótu působí tak, že způsobuje její nadhodnocení. Daňová kvóta dále nezahrnuje daňové výdaje, což vede ke snížení daňových příjmů ve vzorci daňové kvóty a opět k jejímu zkreslení. Dalším problémem je zdanění sociálních dávek v některých zemích. Pro výpočet daňové kvóty je důležité, zda byly daňové příjmy vypočítány na aktuálním principu či principu peněžních toků. Metodikami OECD a Eurostatu je především využíván princip aktuální.

Doplňkovým ukazatelem daňových příjmů je jejich komparace s národním důchodem, při níž je využíván ukazatel GNI, Gross National Income (hrubý národní důchod), který je součástí

Systému národních účtů. GNI představuje sumu příjmů za zboží a služby rezidentů dané země, bez ohledu na to, v jaké zemi byly vygenerovány.

Dalším makro indikátorem je daň na obyvatele, která je získávána vydělením celkových daňových příjmů počtem obyvatel dané země. Kladem tohoto indikátoru je, že pracuje se základnou, která zpravidla zažívá menší meziroční změny než ostatní makroekonomické ukazatele. Tento ukazatel je využíván vládními institucemi zejména za účelem poskytování služeb a infrastruktury.

Pro mezinárodní srovnávání jsou také využívány tzv. fiskální ukazatele, kterými jsou podíl daní v procentech na celkových vládních příjmech nebo vládních výdajích. Podíl daní na celkových vládních výdajích poukazuje na výši výdajů financovaných daňovým systémem. Představuje míru dostatečnosti zdanění pro pokrytí vládních výdajů a z tohoto důvodu je užitečným doplňkem pro pochopení dalších ukazatelů jako je například daňová kvóta (OECD, 2017).

3. VEŘEJNÉ FINANCE V ZEMÍCH EU

V této části práce bude provedena analýza fiskální politiky v zemích Evropské unie v letech 2006–2017. Pro podrobnější popis jsem si vybrala dvě, v rámci fiskální disciplíny odlišné země, a to Německo a Španělsko. Německo reprezentuje vyspělé státy tzv. zakládající šestky, Španělsko jižní křídlo Evropské unie, které se obecně potýká s finančními problémy. Samotné analýze ukazatelů veřejných financí bude předcházet zhodnocení stavu vybraných makroekonomických indikátorů, neboť představují determinanty vývoje veřejných financí a samotných ukazatelů. Pro analýzu ekonomického vývoje jsem zvolila ukazatel HDP a jeho vývoj, neboť je základnou veškerých interpretovaných ukazatelů. Jako další ukazatel ekonomické situace země jsem zvolila míru nezaměstnanosti, neboť její vývoj má přímý vliv na veřejné finance. Následně bude provedena základní analýza veřejných financí v ostatních členských zemích. Ve vypracovaných tabulkách ve třetí části této kapitoly rozlišeny země eurozóny (zelené) a ostatní členské země EU (modré).

Ekonomický cyklus a HDP

Pro rozlišení fází ekonomického cyklu je využíván indikátor produkční mezery (angl. output gap). Tento indikátor vyjadřuje rozdíl mezi skutečným hrubým domácím produktem a dlouhodobým potenciálním produktem země. Potenciální produkt (označovaný také jako výrobní kapacita ekonomiky) představuje maximální množství zboží a služeb, které ekonomika vyprodukuje při plném využití dostupných výrobních faktorů. Hodnoty indikátoru mohou nabývat jak kladných, tak záporných hodnot. Kladná hodnota indikátoru znamená nadměrnou produkci v důsledku snahy uspokojení vysoké tržní poptávky. V případě nízké poptávky a nedostatečném využití výrobních kapacit je hodnota ukazatele záporná a ekonomika se tak nachází pod svým potenciálním produktem. Žádná z uvedených situací však není ideální a následují zásahy státu či centrální banky. Vláda ovlivňuje makroekonomickou stabilitu státu prostřednictvím fiskální politiky. Pokud ekonomika produkuje pod potenciálním produktem, je aplikována expanzivní fiskální politika. Ta vlivem rostoucích vládních výdajů a snižováním daňového zatížení působí pozitivně na růst agregátní poptávky. Při přehřátí ekonomiky naopak vláda aplikuje restriktivní fiskální politiku a vládní výdaje snižuje. V praxi je však určení produkční mezery obtížné, neboť ji nelze pozorovat přímo a její hodnotu lze pouze odhadnout.

Indikátor produkční mezery je pro politické činitele také nástrojem pro měření inflačních tlaků. Při vyšším aktuálním výstupu ceny rostou v důsledku poptávkového tlaku na klíčových trzích. Při nízké produkci ceny mají ceny naopak tendenci klesat (IMF, 2013).

U HDP je důležité rozlišovat, zdali se jedná o nominální či reálný HDP. Nominální HDP je ukazatel, který se počítá v běžných cenách, tedy v aktuálních tržních cenách. Pro mezinárodní a mezičasové srovnávání je vhodnější ukazatel reálného HDP. Ten je vypočítán v tzv. stálých cenách, které jsou očištěny od zkreslujících cenových změn.

Nezaměstnanost

Při zkoumání inflačních tlaků plynoucích z trhu práce je využívána metoda srovnávání aktuální míry nezaměstnanosti s ukazatelem NAIRU představující takovou míru nezaměstnanosti, která nezrychluje inflaci. Shoduje-li se tato míra se skutečnou mírou nezaměstnanosti, ekonomika se nachází na svém potenciálu a tedy ani neexistuje žádná produkční mezera.

Pro mezinárodní komparaci je využíván ukazatel míry nezaměstnanosti, která je vyjádřena jako podíl počtu nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle dané součtem všech zaměstnaných a nezaměstnaných osob. Nezaměstnaní ve statistikách OECD jsou ti, kteří jsou řádně vedeni jako uchazeči o zaměstnání, jsou práce schopni a během posledních čtyř týdnů podnikli aktivní kroky k nalezení práce. V případě vysoké nezaměstnanosti podlehnou někteří lidé odrazení a přestanou si zaměstnání aktivně vyhledávat, v důsledku čehož jsou poté vyřazeni z pracovní síly. Z toho vyplývá, že míra nezaměstnanosti může klesnout nebo přestat stoupat, přestože na trhu práce nedošlo k žádným podstatným zlepšením.

3.1. Německo

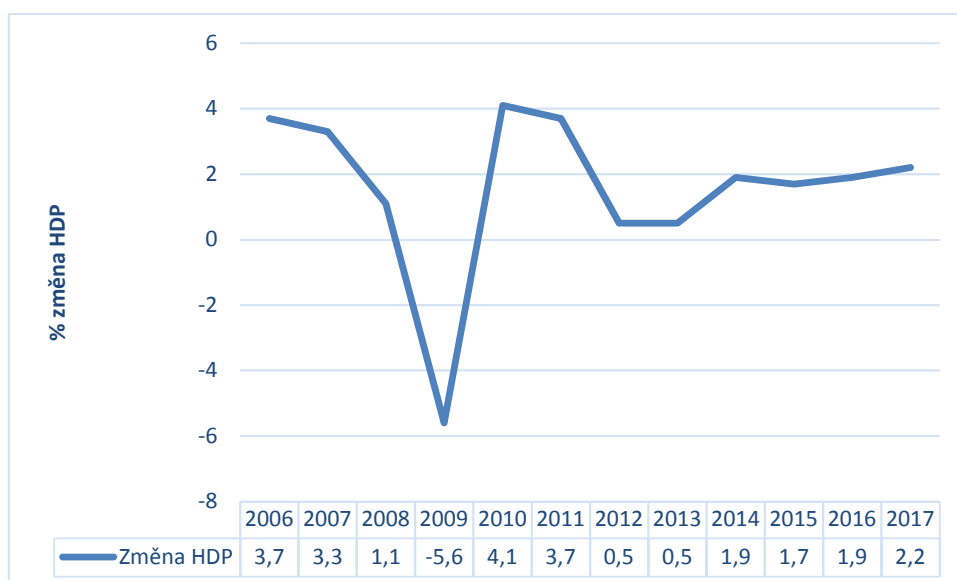
Spolková republika Německo je federativní parlamentní republikou, která je tvořena šestnácti spolkovými zeměmi. Se svou rozlohou 357 021 km² a počtem obyvatel 82,17 milionu lidí je jednou z největších zemí Evropské unie. V jejím čele stojí prezident, který má pouze omezené pravomoci a jeho hlavním posláním je zastupování země v mezinárodních vztazích. Vláda je rozdělena mezi federální úroveň a jednotlivé spolkové země. Prezident jmenuje spolkového kancléře (předsedu vlády), který má v politickém systému velmi silné postavení.

Německo je jedním ze států, které se podílely na samotném vzniku Unie - tzv. zakládající šestka (Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko) a je zároveň členem eurozóny. Jako ekonomicky silná země stála v pozadí formování Paktu stability a růstu. Zejména právě nátlakem Německa byla přijata striktní pravidla pro dodržování fiskální disciplíny v něm obsažená. I přesto však tato země ne vždy tato pravidla dodržovala, a to i přes výzvy hlavních institucí EU. Prvním obdobím, kdy Německo (společně s Francií) porušila kritéria Paktu, byla léta 2002 – 2007.

3.1.1. Vývoj hrubého domácího produktu

V Grafu 1 je zobrazen hospodářský vývoj Německa za posledních jedenáct let formou každoročních procentních změn reálného HDP. Dle údajů Německo ve sledovaném období zažívalo hospodářský růst. Výjimkou je rok 2009, kdy došlo k výraznému ekonomickému propadu, a to až o 5,6 %. K tomuto propadu došlo důsledkem probíhající celosvětové ekonomické a finanční krize. Nejvíce byl krizí zasažen německý průmysl. Růst HDP v letech 2012-2013 byl poháněn zejména soukromou spotřebou, malým přínosem přispěla i vládní spotřeba. V následujících letech stála za pokračujícím růstem nadále především soukromá spotřeba, veřejná spotřeba s mírným zvýšením investic, čistý vývoz měl na růstu jen malý podíl. V roce 2016 naopak čistý vývoz měl na růst HDP spíše mírně negativní dopad.

Graf 1 Vývoj HDP Německo 2006-2017

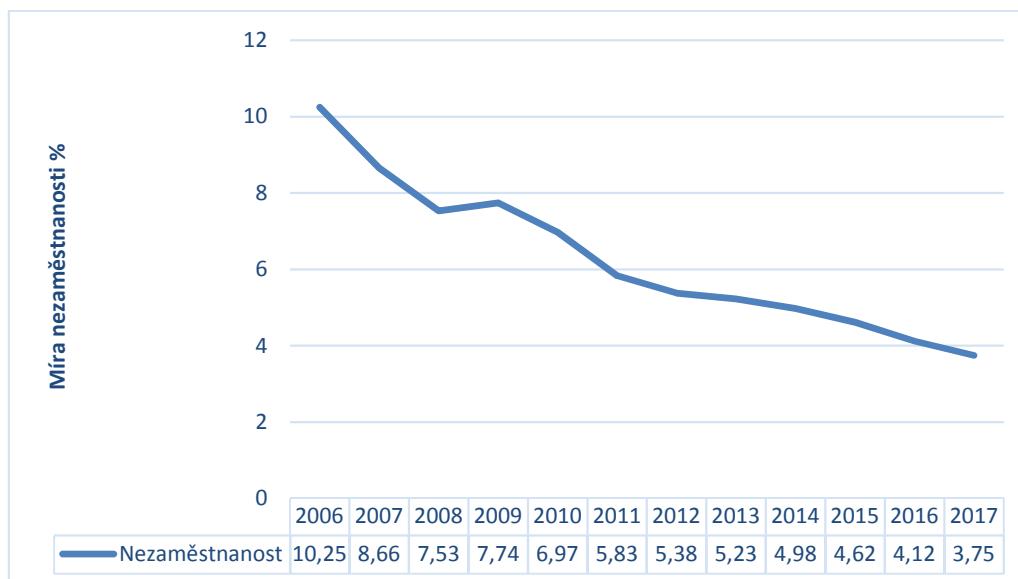

Zdroj: Eurostat

3.1.2. Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti představuje procentuální podíl nezaměstnaných na celkové pracovní síle. Ve sledovaném období se nezaměstnanost v Německu neustále snižuje (viz Graf 2). Výjimkou je rok 2009, kdy je nezaměstnanost mírně vzrostla.

Graf 2 Míra nezaměstnanosti Německo 2006-2017

Zdroj: OECD

V Tabulce 2 je uveden podíl výdajů na sociální ochranu a podíl výdajů na oblast nezaměstnanosti v % na HDP. Data jsou uvedeny pouze do roku 2016, neboť v době psaní této práce hodnoty za rok 2017 nebyly dostupné. Mezi vývojem nezaměstnanosti a veřejnými výdaji na ni vynakládanými je přímá úměrnost. V roce 2006, kdy ve sledovaném období byla v Německu nejvyšší míra nezaměstnanosti, i podíl výdajů byl největší. V roce 2009, kdy opět nezaměstnanost mírně vzrostla, vzrostl také podíl výdajů. Sociální výdaje za sledované období dosahovaly v průměru 19,2 % HDP, což je nad průměrem EU (18,7 %) a naopak pod průměrem eurozóny (19,4 %). Výdaje na nezaměstnanost činily v průměru 2,3 % HDP, opět nad průměrem EU (1,5 %), tentokrát i eurozóny (1,8 %).

Tabulka 2 Podíl sociálních výdajů na HDP Německo 2006-2016

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Soc. výdaje	19,8	18,7	18,6	20,6	19,9	18,8	18,8	18,9	18,8	19,0	19,3
Výdaje nezam.	3,2	2,7	2,5	3,0	2,8	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7

Zdroj: Eurostat

3.1.3. Veřejné saldo a dluh

V Tabulce 3 jsou uvedeny údaje o veřejném dluhu a rozpočtovém saldu za sledované období. Pro tuto analýzu je využit ukazatel poměru veřejného dluhu ke konci roku k HDP v běžných cenách. Jedná se o celkový konsolidovaný hrubý dluh v nominální hodnotě v následujících kategoriích vládních (resp. veřejných) závazků (definovaných v ESA 2010): měna a vklady (AF.2), dluhové cenné papíry (AF.3) a úvěry (AF.4).

Dle vykazovaných dat Německo překročilo referenční hodnotu deficitu 3 % HDP pouze v letech 2009 – 2010. V posledních letech se projevuje trend držení kladného salda, se kterým zároveň došlo k poklesu veřejného dluhu.

Tabulka 3 Veřejný deficit a dluh Německo 2006-2017

Rok	Rozpočtové saldo (%)	Rozpočtové saldo v mil. Eur	Veřejný dluh (%)	Veřejný dluh V mil. eur
2006	-1,7	-41,200.0	66,5	591,334.4
2007	0,2	4,706.0	63,7	1,599,947.4
2008	-0,2	-4,531.0	65,2	1,668,963.3
2009	-3,2	-79,590.0	72,6	1,785,614.4
2010	-4,2	-108,904.0	80,9	2,088,387.3
2011	-1,0	-25,863.0	78,6	2,125,032.2
2012	0,0	-929.0	79,8	2,202,242.1
2013	-0,1	-5,352.0	77,5	2,186,642.8
2014	0,5	8,552.0	74,7	2,186,954.0
2015	0,8	20,923.0	71,0	2,156,645.2
2016	1,0	23,705.0	68,2	2,140,009.2
2017	1,3	41,214.8	64,1	2,092,643.1

Zdroj: Eurostat

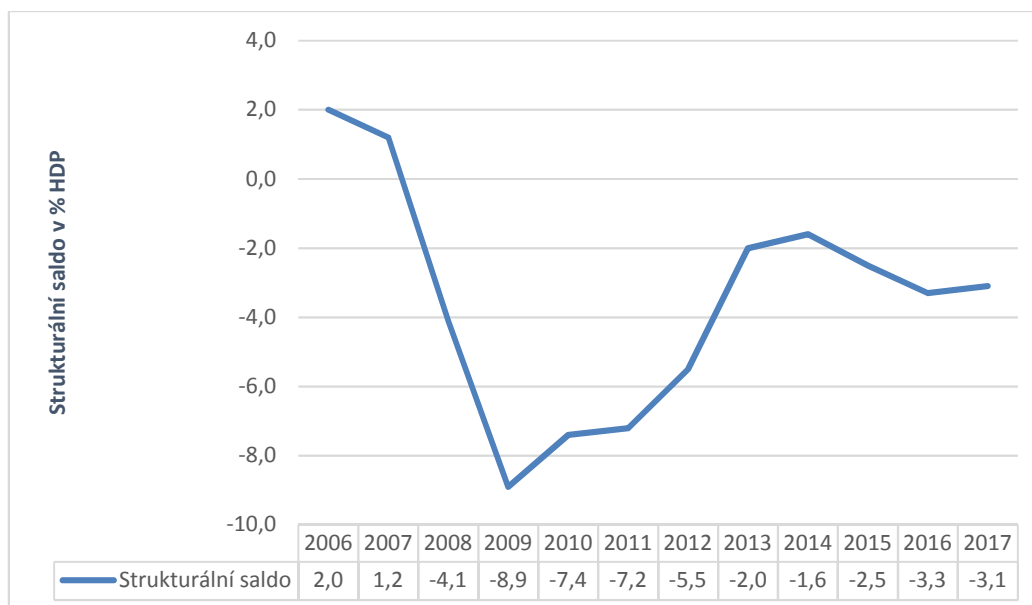
Vzhledem k vysoké míře zadlužení, které Německo dosahovalo v období let 2010-2011, podléhala země po dobu tří let přechodným opatřením pro snížení veřejného dluhu související s nápravou nadměrného schodku (tzv. přechodné období). V letech 2013-2014 proběhla v Německu důchodová reforma s cílem zlepšit důchodové podmínky, která s sebou mimo jiné přinesla pro některé skupiny obyvatel možnost dřívějšího odchodu do penze, což je zcela v rozporu s tavním demografickým vývojem. Reforma s sebou přinesla vyšší tlak na udržitelnost daňového systému a veřejných financí. V programu stability na rok 2014 byl Komisí stanoven střednědobý cíl strukturálního deficitu s maximální hodnotou 0,5 % HDP a plán snížení míry zadlužení do roku 2017 pod 70 %, a pod 60 % do následujících deseti let.

V programu dále byla uvedena očekávání vyrovnanosti rozpočtů. V roce 2014 Německo dosáhlo přebytku veřejného rozpočtu ve výši 0,5 % HDP. V roce 2014 byl realizován nižší objem vládních výdajů, než byl původně rozpočtován a bylo dosaženo vyšších výnosů. Na pokles veřejných výdajů mělo vliv zejména postupné snižování úrokových sazeb, jejichž vlivem poklesly úrokové výdaje veřejných rozpočtů od roku 2011 do roku 2014 o 25 %. Přebytek rozpočtu je dále přisuzován vysokým převodům zisků německé centrální banky Deutsche Bundesbank. V souvislosti s kladným saldem rozpočtu a růstem HDP v roce 2014 došlo i ke snížení zadlužení o 2,8 %. Na rok 2015 byl dle předchozího vývoje prognózován stav dluhu na 71,5 % HDP, reálně však došlo k jeho poklesu na 71,0 %. Pokles zadlužení v roce 2015 je přisuzován likvidaci tzv. špatných bank. V roce 2016 poklesl veřejný dluh o 2,8 %, v roce 2017 o 4,1 %. Dle vyjádření německé vlády za jeho poklesem stojí snížení úrokových sazeb ze strany Evropské centrální banky.

Německo je jednou z mála zemí, která má ve své ústavě zakotvenou tzv. dluhovou brzdu. Toto opatření bylo schváleno německým parlamentem v roce 2009 a stanovilo rozpočtová pravidla na úrovni spolkové vlády i jednotlivých zemí. Jeho cílem je omezení zadlužování Německa. Článek 115 německé ústavy nyní připouští s platností od roku 2016 maximální strukturální deficit ve výši 0,35 % nominálního HDP. Odchylení skutečných půjček od stanovených limitů jsou zaznamenávány na kontrolním účtu a záporné zůstatky (resp. deficity) nad 1,5 % nominálního HDP musí být sníženy přiměřeně hospodářskému cyklu. Splácení záporných zůstatků není nutné v období recese. Od roku 2020 mají jednotlivé spolkové země připravovat vyrovnané rozpočty, aniž by vytvářely nové dluhy.

V Grafu 3 je zobrazen vývoj strukturálního deficitu v Německu v letech 2006 – 2017. Od roku 2012 je strukturální saldo kladné, německé vládě se tedy prozatím ústavní pravidlo daří dodržovat.

Graf 3 Strukturální saldo v % HDP Německo 2006-2017

Zdroj: European Commission

3.1.4. Veřejné výdaje

Tabulka 4 obsahuje hodnoty celkových veřejných výdajů dle definice ESA 2010, které jsou vyjádřeny v absolutním i relativním vyjádření k HDP. V období let 2006-2016 veřejné výdaje Německa činily v průměru 44,7 % HDP. To je pod celkovým průměrem EU i eurozóny. Přesto však tato hodnota pojednává o rozsáhlém veřejném sektoru v Německu. Největší výdaje v relativním vyjádření jsou vykazovány za roky 2009 a 2010. V ostatních letech je jejich podíl na HDP poměrně stabilní.

Největší podíl na celkových veřejných výdajích měly výdaje na sociální ochranu, které se ve sledovaném období pohybovaly v rozmezí 42,0 – 44,3 %, v průměru 42,9 %. To je nad průměrem celé EU (39,35 %) i eurozóny (40,15 %). Podobné hodnoty jako Německo vykazuje také Dánsko, Finsko a Francie. Druhé největší zastoupení mají výdaje na zdravotnictví, které se na celkových výdajích podílely v rozmezí 14,3 – 16,3 %, v průměru 15,3 %. Třetími v pořadí jsou výdaje na všeobecné veřejné služby s rozmezím 13,2 – 14,9 % s průměrem 14,2 %. Následují výdaje na vzdělání (9,3 %), výdaje na ekonomické záležitosti (7,9 %), výdaje na veřejný pořádek a bezpečnost (3,5 %) a výdaje na obranu (2,3 %). Kategorie bydlení a kultury mají podíl nejmenší (pod 2 %).

Tabulka 4 Veřejné výdaje celkem v % HDP Německo 2006-2016

Rok	Veřejné výdaje % HDP	Veřejné výdaje v mil. Eur
2006	44,7	1,069,695.0
2007	42,8	1,076,099.0
2008	43,6	1,116,223.0
2009	47,6	1,170,508.0
2010	47,3	1,219,219.0
2011	44,7	1,208,565.0
2012	44,3	1,221,782.0
2013	44,7	1,263,000.0
2014	44,3	1,298,801.0
2015	43,9	1,334,874.0
2016	44,2	1,388,557.0

Zdroj: Eurostat

3.1.5. Daňové příjmy

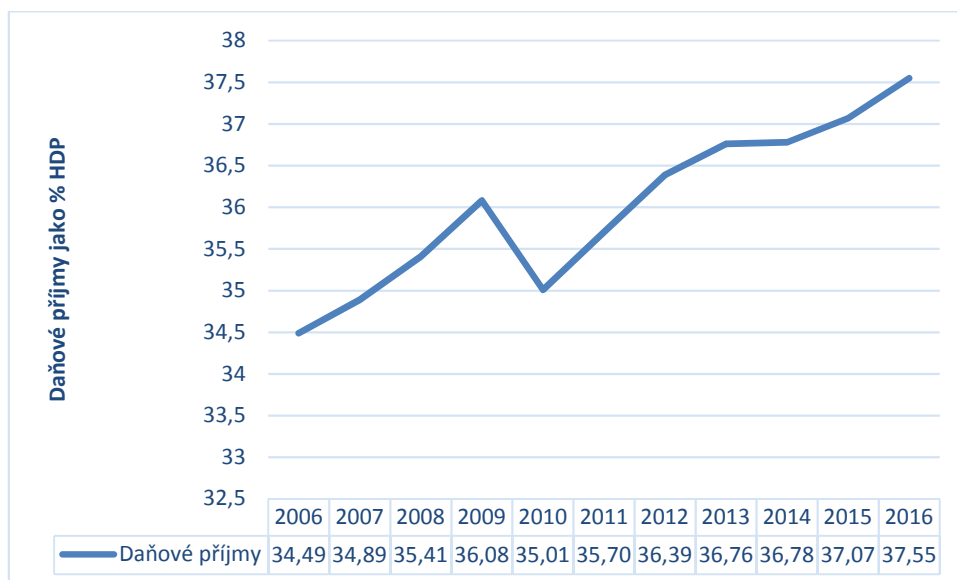
Daňový systém Německa je poměrně složitý a vybírané daně se dělí na tři úrovně - spolkové daně, zemské daně a obecní daně a přirážky. Výnosy některých daní se dále ještě daným procentem přerozdělují mezi uvedené skupiny. Nejvýznamnější kategorií daní v rozpočtovaných příjmech je daň z příjmu, kterou vybírají spolkové země a dále je přerozdělují: ve prospěch spolku 42,5 % u daně z příjmu fyzických osob, 50 % u daně z příjmu právnických osob, 15 % daní z příjmů fyzických osob je rozdělováno do obecních rozpočtů, zbytek zůstává k dispozici zemským rozpočtům. Výše daňové sazby se od roku 2017 pohybuje od 14 % do 42/45 %. Druhou nejvýznamnější daní je DPH, která má v Německu dvě sazby – 7 % a 19 %. Další daní, která je rozdělována mezi jednotlivé úrovně daňového systému, je dovozní daň. Příjmy ze spotřební daně jsou vybírány na úrovni federace a jsou složkou výhradně jeho rozpočtu, výjimku tvoří daň z piva, která je rozdělována mezi spolek a země. (BusinessInfo, 2018).

Celkové daňové příjmy Německa se dlouhodobě pohybují na průměrem zemí OECD, v průměru o 2,6 %. Za sledované období jejich hodnota vzrostla z počátečních 34,49 % HDP na 37,55 % v roce 2016 (viz Graf 4). Daňové zatížení obyvatelstva v průběhu let neustále mírně roste. Výjimkou je rok 2010, kdy oproti roku předcházejícímu došlo k jeho poklesu, a to o 1,07 %, který je zároveň co do rozsahu největším výkyvem ve sledovaném období.

Struktura daňových příjmů Německa je charakterizována oproti průměru zemí OECD značně vyšším podílem příspěvků na sociální zabezpečení a daněmi z příjmů. Daně z příjmů a zisků

v letech 2014 a 2015 činily 31 % a příspěvky na sociální zabezpečení 38 % z celkových daňových příjmů. Příjmy z daní příjmů a zisků v absolutním vyjádření v roce 2014 činily 333 609 mil. Euro, v roce 2015 vzrostly na 352 571 mil. Euro. Příspěvky na sociální zabezpečení v tomto období činily 407 679 mil. Euro a 424 612 mil. Euro (OECD, 2018).

Graf 4 Podíl daňových příjmů na HDP Německo 2006-2016

Zdroj: OECD

3.2. Španělsko

Španělsko, oficiálním názvem Španělské království, se rozkládá na Pyrenejském poloostrově, který tvoří jihozápadní část Evropy. Na západě sousedí s Portugalskem, na severovýchodě s Andorrou a Francií, na jihu s Gibraltarem. Ke Španělskému království náleží ještě mimo jiné Kanárské ostrovy a Baleáry. Rozloha Španělska činí 504 782 km² a v zemi žije 46,7 milionu lidí, jedná se tak o třetí největší zemi v Evropě. Z celkového počtu 46,7 mil. obyvatel je 22,8 mil. ekonomicky činných. Španělsko je parlamentní konstituční monarchií a administrativně je rozděleno na 19 autonomních oblastí, které mají vlastní autonomní vládu. Oproti ostatním členským státům je tedy typické velkou mírou decentralizace. Parlament je dvoukomorový, sestávající z Kongresu poslanců o 350 členech, který je zákonodárným orgánem, a Senátem s 259 členy. Z toho 208 senátorů je voleno přímo, zbylých 51 členů je voleno autonomiemi. V čele monarchie stojí od roku 2014 král Filip VI.

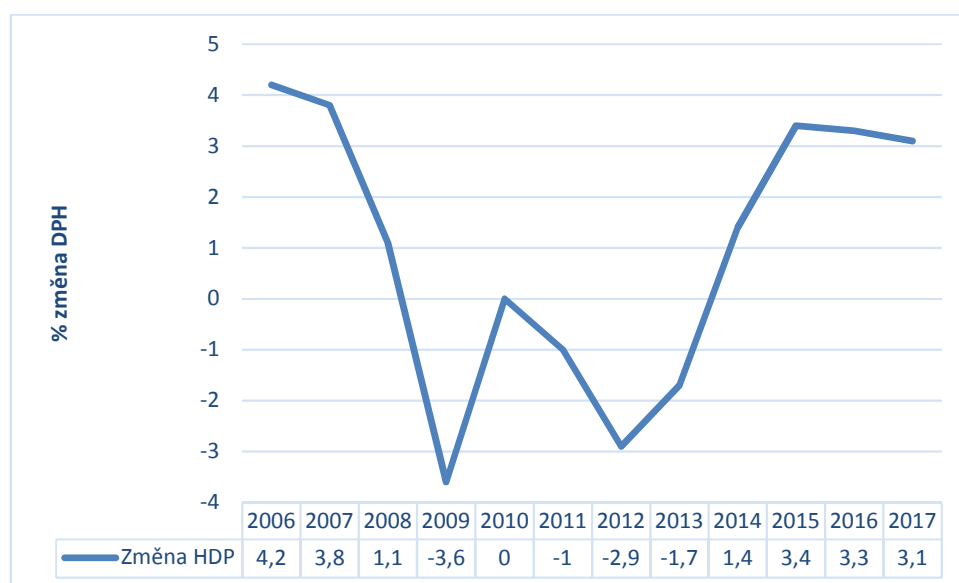
Do Evropské unie Španělsko přistoupilo k datu 1. ledna 1989 společně s Portugalskem v rámci třetího rozšíření. První žádost o přijetí však podalo již 9. února 1962, ale ta byla

odmítnuta. V roce 1970 podepsalo se Společným trhem preferenční obchodní dohodu a v roce 1979 byla zahájena negociační jednání. Vyjednávání bylo zaměřeno zejména na oblast rybolovu a zemědělství, neboť velká rozloha zemědělské půdy Španělska představovala možné ohrožení již členských zemědělsky orientovaných zemí. Zároveň je Španělsko členem eurozóny.

3.2.1. Vývoj hrubého domácího produktu

Španělsko je jednou ze zemí, která před finanční krizí zažívala dlouhodobý hospodářský růst, ale krize zemi velmi oslabil. V roce 2009 se HDP Španělska propadlo o 3,6 % a útlum ekonomické výkonnosti následoval i v dalších letech. Ekonomika Španělska se však v posledních letech opět vzpamatovala a nyní dosahuje vyššího meziročního růstu než jiné vyspělé ekonomiky, jako jsou například Německo či Francie. Hlavní podíl na růstu HDP nesla domácí poptávka a dobré výsledky vývozu.

Graf 5 Vývoj HDP Španělsko 2006-2017

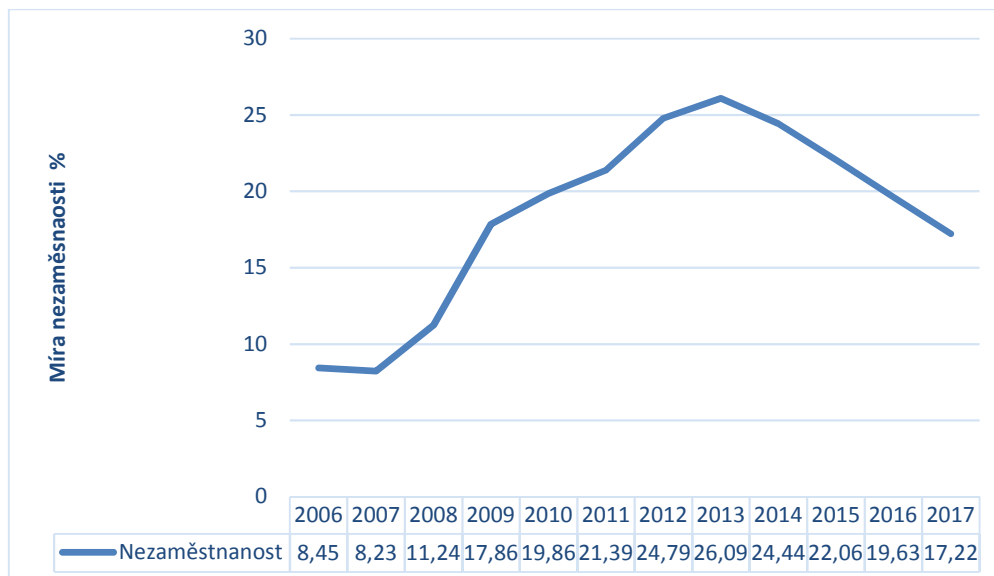

Zdroj: Eurostat

3.2.2. Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti ve Španělsku kopírovala vývoj hrubého domácího produktu. S růstem ekonomické výkonnosti došlo k jejímu pozvolnému snižování (viz Graf 6). I přesto je nezaměstnanost stále velmi vysoká a společně s Řeckem vykazuje Španělsko nejvyšší míru nezaměstnanosti v EU. Průměrná míra nezaměstnanosti v EU se v roce 2017 pohybovala okolo 7,5 %, nezaměstnanost ve Španělsku byla tedy více než dvojnásobná.

Graf 6 Míra nezaměstnanosti Španělsko 2006-2017

Zdroj: OECD

V Tabulce 5 je uveden opět přehled velikosti sociálních výdajů v poměru k HDP (v %). Za sledované období jejich průměrná hodnota činila po zaokrouhlení 16 % HDP, což je pod evropským průměrem (rozdíl cca 3 %). Průměr výdajů na oblast nezaměstnanosti činil 2,5 % HDP. Nejvyšší hodnoty byly vykazovány v letech 2009 – 2013, kdy míra nezaměstnanosti prudce stoupala. Výdaje na oblast nezaměstnanosti se na celkových výdajích za sledované období podílely v průměru 5,5 %.

Tabulka 5 Podíl sociálních výdajů na HDP Španělsko 2006-2016

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Soc. výdaje	12,7	12,8	13,8	16,0	16,6	16,8	17,6	18,0	17,7	17,1	16,8
Výdaje nezam.	1,5	1,6	2,0	3,1	3,2	3,0	3,2	3,0	2,5	2,0	1,8

Zdroj: Eurostat

3.2.3. Veřejné saldo a dluh

Španělsko je jednou z nejvíce zadlužených zemí EU. Výše veřejného dluhu se za sledované období téměř ztrojnásobila. V roce 2014 dokonce překročil o 0,4 % hodnotu hrubého domácího produktu Španělska, v absolutním vyjádření dluh činil 1 041 624 milionů eur. V tomto roce země dosáhla největšího zadlužení za posledních 100 let. Veřejný dluh země před krizí činil v roce 392 132 milionů eur. Nyní se Španělsku i přes stále záporná salda daří úroveň veřejného dluhu v relativním vyjádření k HDP snižovat, avšak stále výrazně

překračuje doporučené hodnoty. V roce 2017 hrubý dluh Španělska dosahoval výše 1 144 298 milionů eur. Vysoké zadlužení tak klade na zemi velké náklady na obsluhu dluhu a tím ovlivňuje dlouhodobý vývoj veřejných financí i ekonomiky samotné, neboť vláda za účelem snižování rozpočtového deficitu musela přikročit ke zvyšování daní a snižování vládních výdajů.

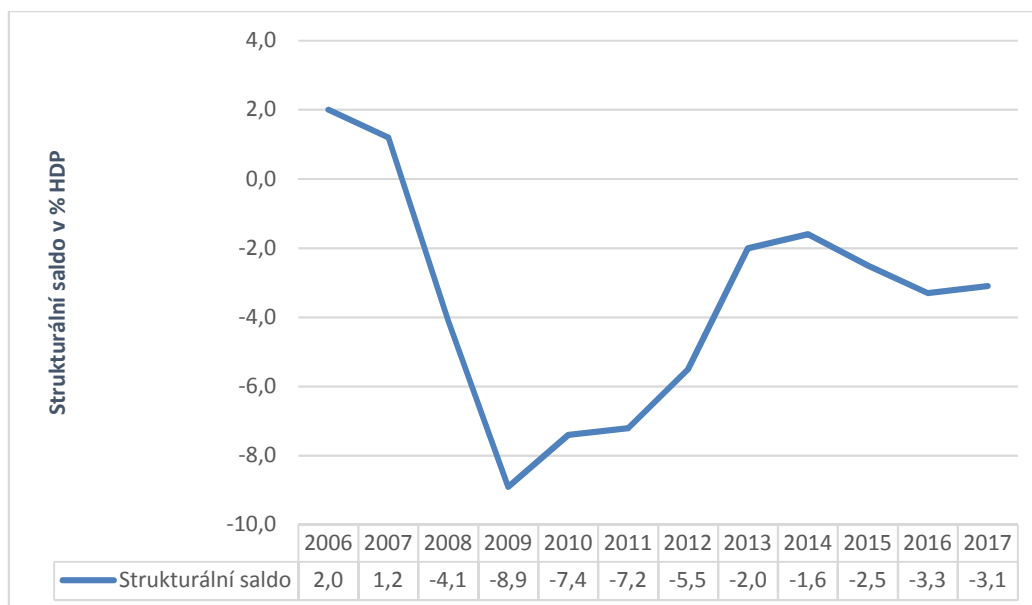
Tabulka 6 Veřejný deficit a dluh Španělsko 2006-2016

Rok	Rozpočtové saldo (%)	Rozpočtové saldo v mil. Eur	Veřejný dluh (%)	Veřejný dluh v mil. eur
2006	2,2	22,175.0	38,9	392,132.0
2007	1,9	20,792.0	35,6	384,662.0
2008	-4,4	-49,343.0	39,5	440,621.0
2009	-11,0	-118,194.0	52,8	569,535.0
2010	-9,4	-101,404.0	60,1	650,079.0
2011	-9,6	-103,214.0	69,5	744,323.0
2012	-10,5	-108,847.0	85,7	891,502.0
2013	-7,0	-71,687.0	95,5	979,031.0
2014	-6,0	-61,942.0	100,4	1,041,624.0
2015	-5,3	-57,004.0	99,4	1,073,934.0
2016	-4,5	-50,401.0	99,0	1,107,220.0
2017	-3,1	-36,233.0	98,3	1,144,298.0

Zdroj: Eurostat

Španělsko, stejně jako Německo, přistoupilo k zakotvení stropu rozpočtových schodků ve své ústavě. Příslušný ústavní dodatek byl schválen v září 2011. Ten je doprovázen zákonem, který stanovuje strop strukturálního deficitu na 0,4 % HDP a dále stanovuje kritéria postupného snižování dluhu. Zmiňovaný zákon bude platný od roku 2020. Maximální hranice dluhu v zákoně ustanovena přímo není, ale je v něm odkazováno na limity stanovené Evropskou unií, které jsou ve výši 60 % HDP. Graf 7 zobrazuje vývoj strukturálního salda.

Graf 7 Strukturální saldo v % HDP Španělsko 2006-2017

Zdroj: European Commission

Vzhledem k nepříznivému vývoji deficitního financování byla se Španělskem v roce 2009 zahájena procedura při nadměrném schodku. Termín nápravy byl stanovený do roku 2013, ale z důvodu poklesu reálného HDP si země obhájila odklad. Pro odstranění nadměrného deficitu byly Španělsku Radou EU stanoveny dílčí cíle - v roce 2012 mělo Španělsko snížit rozpočtový deficit na 6,3 %, v roce 2013 na 4,5 % a v roce 2014 na 2,8 % HDP. V roce 2012 představila španělská vláda plán úspor, jehož cílem bylo do roku 2015 snížit deficit o 65 miliard eur. Vláda plánovala, že z toho 34,4 miliardy eur získá zvýšením daní a zbylou část z výdajových škrťů. V souvislosti s úsporami vláda přistoupila k zavedení nové daně, a to daně z energií. Nový termín nápravy byl stanovený do roku 2016, ale vzhledem k neuspokojivým výsledkům byla tato lhůta opět prodloužena, a to do roku 2018. Pro odstranění nadměrného deficitu byly Španělsku stanoveny následující dílčí cíle – v roce 2016 snížení schodku na 4,6 %, na 3,1 % v roce 2017 a na 2,2 % HDP v roce 2018. Dva dílčí cíle byly splněny (viz Tabulka 6). Španělsko je tak na dobré cestě ke splnění unijních kritérií.

Se zdravím španělských veřejných financí je úzce propojen i domácí bankovní sektor, který je majoritním držitelem vládních dluhopisů. Cílem vlády bylo tedy především zaměřit se po krizi na zlepšení stavu bankovních institucí. Zdrojem dalších problémů v oblasti veřejných financí bylo hospodaření autonomních regionů, jejichž výdaje tvoří až polovinu celkových vládních výdajů. Dluhy regionálních samospráv od začátku krize do roku 2012 narostly o 10

miliard eur a vyšplhaly se tak až na 36 miliard eur (Bydžovská, 2012). Proto se vláda při plánování rozpočtových cílů zaměřovala i na snižování veřejných výdajů samotných regionů. Pozornost vlády byla také zaměřena na reformy hospodářství. Došlo ke zmrazení minimálních platů a mezd ve státní správě, dočasné zvýšení daně z příjmů a především na doporučení Komise k zavedení programů na boj proti daňovým únikům.

3.2.4. Veřejné výdaje

Veřejné výdaje ve Španělsku (Tabulka 7) se na HDP podílely ve sledovaném období 43,7 %. Největší hodnoty v relativním i absolutním vyjádření dosáhly v roce 2012. Naopak nejnižší hodnoty dosáhly v roce 2006.

Největší zastoupení měly výdaje na sociální ochranu, které se pohybovaly v rozmezí 32,9 – 39,9 %, v průměru 36,5 %. Jejich podíl od roku 2006 do roku 2016 narostl o 6,7 %. Na druhém místě jsou výdaje na zdravotnictví s rozmezím 12,9 – 14,8 % a průměrným podílem na celkových výdajích 14,1 %, na třetím místě výdaje na všeobecné veřejné služby v rozmezí 12,2 – 15,9 % a průměru 13,7 %. Následují výdaje kategorie ekonomických záležitostí (12,1 %) a výdaje na vzdělávání (9,6 %), jejichž podíl má ve sledovaném období mírně klesající tendenci. Dále výdaje na veřejný pořádek a bezpečnost (4,6 %), kulturu (3,2 %), obranu (2,3 %), ochranu životního prostředí (2,2 %), a bydlení (1,6 %).

Tabulka 7 Veřejné výdaje celkem v % HDP Španělsko 2006-2016

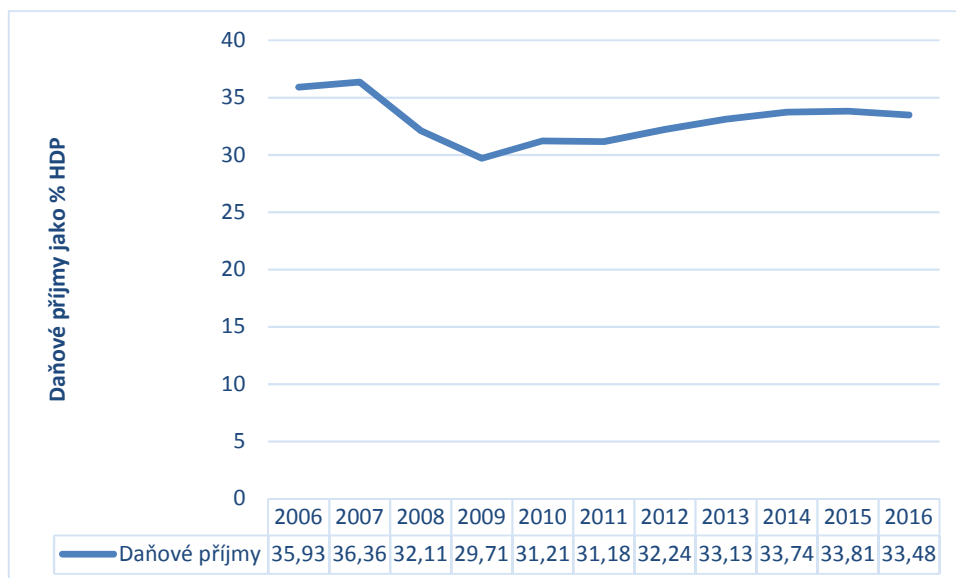
Rok	Veřejné výdaje % HDP	Veřejné výdaje v mil. Eur
2006	38,3	385,895.0
2007	39,0	421,813.0
2008	41,2	459,389.0
2009	45,8	494,002.0
2010	45,6	493,202.0
2011	45,8	490,592.0
2012	48,1	500,177.0
2013	45,6	467,326.0
2014	44,8	465,424.0
2015	43,8	472,740.0
2016	42,2	472,033.0

Zdroj: Eurostat

3.2.5. Daňové příjmy

Během krize se Španělsko zařadilo mezi členské země, které v rámci HDP generují nejmenší množství státních příjmů. Jednou z příčin byl neefektivní systém vybírání daní, proto vláda přistoupila k rozsáhlé a komplexní daňové reformě, která vstoupila v platnost 1. ledna 2015. Daňový systém Španělska je rozdělen z institucionálního hlediska do tří úrovní: daně stanovené centrální vládou, daně vyměřované vládami autonomních oblastí a daně určovaných místními úřady. Reforma byla cílena zejména na zjednodušení daňového systému, zvýšení efektivity vybírání daní (snížení výjimek apod.), zaměření daňového systému na podporu rozvoje ekonomiky a teritoriální sjednocení pravidel. Výsledkem reformy tak bylo především snížení daňové zátěže z příjmu fyzických i právnických osob (u PO z 30 % na 28 %). V důsledku posílení domácí poptávky a ekonomického růstu i přes snížení daňového základu Španělsko zaznamenalo nárůst daňových příjmů, jak lze vidět i v grafu níže. (BusinessInfo, 2018) V Grafu 8 je zobrazen podíl daňových příjmů na HDP Španělska.

Graf 8 Podíl daňových příjmů na HDP Španělsko 2006-2016

Zdroj: OECD

3.3. Ostatní členské státy

3.3.1. Veřejný dluh

Země Evropské unie se dlouhodobě potýkají s vysokými veřejnými dluhy. Nejvyšší dluh k HDP vykazuje dlouhodobě Řecko, které dosahovalo nadprůměrných hodnot již před vypuknutím velké krize v roce 2008. Řecká dluhová krize měla nepříznivé dopady i na ostatní země eurozóny, které v rámci zachování unie musely zakročit a poskytnout Řecku finanční pomoc. Zemi hrozila platební neschopnost a řecká vláda musela zavést rozsáhlá úsporná opatření, která však v zemi vyvolala velkou vlnu nepokojů. Uchýlila se například ke snižování penzí a zvyšování daní. V rámci dvou záchranných programů byla Řecku od EU a Mezinárodního měnového fondu poskytnuta pomoc ve výši 240 miliard eur. Poskytnutá finanční podpora však nebyla k zotavení řecké ekonomiky dostačující, proto v roce 2015 Řecko přistoupilo na dohodu o třetím záchranném programu v objemu 86 miliard eur. (Hospodářské noviny, 2017)

Nejvyšší hodnotu ukazatele hrubého dluhu k HDP Řecko dosáhlo v roce 2016, a to 180,8 % (viz Tabulka 8), v absolutním vyjádření 315 009 milion eur. V roce 2016 zadlužení země tedy téměř dvojnásobně překročilo ekonomickou výkonnost země. V roce 2017 se poměr dluhu k HDP oproti roku 2016 snížil, absolutní hodnota dluhu ve skutečnosti vzrostla o 2 398 milionů eur.

Druhou nejvíce zadluženou zemí je Itálie, která se vyjma roku 2007 pohybuje s úrovní zadlužení k HDP nad 100 %, v posledních letech přesahuje hranici 130 %. Na třetí pozici se nachází Portugalsko, jejíž zadlužení se za sledované období téměř zdvojnásobilo. V roce 2006 činil hrubý dluh Portugalska 69,2 % HDP, v roce 2017 dosáhl 125,7 % HDP. Aktuální cíl portugalské vlády je snížit míru zadlužení do roku 2019 pod 120 %. Portugalská ekonomika v posledních letech mírně roste, za poslední čtyři roky každoročně v průměru o 1,7 %. Dle statistiky Eurostatu je za rok 2017 odhadovaná výše růstu reálného HDP 2,7 %. Dalšími nejvíce zadluženými zeměmi dle pořadí je Belgie, Kypr a již zmiňované Španělsko. V průběhu krize se potýkalo s nadměrným dluhem i Irsko, který v roce 2012 dosahoval 119,6 % HDP, a hovořilo se i o bankrotu země. Tomu pomohla předejít finanční pomoc z EU. Za poklesem dluhu stojí striktnější kontrola výdajů a silný růst ekonomiky. V roce 2015 vzrostlo HDP Irska o rekordních 25,6 %. Nyní irská vláda plánuje další snižování veřejného

dluhu, a to prostřednictvím snižování mandatorních výdajů. Kypr je řazen mezi nejrychleji se zadlužující země světa. Hodnota jeho zadlužení vzrostla ve sledovaném období dvojnásobně. Nyní země prochází mírným ekonomickým růstem, předpokládá se tedy jeho postupné snižování. Průměrná výše zadlužení všech členských států EU od roku 2015 poklesla a nyní činí 86,7 %. V Tabulce 8 jsou také uvedeny průměrné hodnoty zadlužení odděleně pouze za eurozónu, které se dlouhodobě pohybují nad průměrem EU.

Tabulka 8 Veřejný dluh v zemích EU v % HDP 2006- 2017

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EA (19)	67,4	65,0	68,7	79,2	84,6	86,6	89,7	91,6	91,9	89,9	89,0	86,7
EU (28)	60,1	57,5	60,8	73,4	78,9	81,5	83,9	85,8	86,5	84,5	83,3	81,6
BE	91,1	87,0	92,5	99,5	99,7	102,6	104,3	105,5	107,0	106,1	105,9	103,1
BG	21,0	16,3	13,0	13,7	15,3	15,2	16,7	17,0	27,0	26,0	29,0	25,4
CZ	27,7	27,5	28,3	33,6	37,4	39,8	44,5	44,9	42,2	40,0	36,8	34,6
DE	66,5	63,7	65,2	72,6	80,9	78,6	79,8	77,5	74,7	71,0	68,2	64,1
DK	31,5	27,3	33,3	40,2	42,6	46,1	44,9	44,0	44,3	39,9	37,9	36,4
EE	4,4	3,7	4,5	7,0	6,6	6,1	9,7	10,2	10,7	10,0	9,4	9,0
ES	38,9	35,6	39,5	52,8	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,4	99,0	98,3
IE	23,6	23,9	42,4	61,5	86,1	110,3	119,6	119,4	104,5	76,9	72,8	68,0
EL	103,6	103,1	109,4	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	178,9	176,8	180,8	178,6
FR	64,6	64,5	68,8	83,0	85,3	87,8	90,6	93,4	94,9	95,6	96,6	97,0
HR	38,6	37,3	39,0	48,3	57,3	63,8	69,4	80,5	84,0	83,8	80,6	78,0
IT	102,6	99,8	102,4	112,5	115,4	116,5	123,4	129,0	131,8	131,5	132,0	131,8
CY	58,7	53,5	45,1	53,8	56,3	65,7	79,7	102,6	107,5	107,5	106,6	97,5
LV	9,6	8,0	18,2	35,8	46,8	42,7	41,2	39,0	40,9	36,8	40,5	40,1
LT	17,2	15,9	14,6	28,0	36,2	37,2	39,8	38,8	40,5	42,6	40,1	39,7
LU	7,8	7,7	14,9	15,7	19,8	18,7	22,0	23,7	22,7	22,0	20,8	23,0
HU	64,5	65,5	71,6	77,8	80,2	80,5	78,4	77,1	76,6	76,7	76,0	73,6
MT	64,5	62,3	62,6	67,6	67,5	70,1	67,8	68,4	63,8	58,7	56,2	50,8
NL	44,7	42,7	54,7	56,8	59,3	61,6	66,3	67,8	68,0	64,6	61,8	56,7
AT	67,3	65,0	68,7	79,9	82,7	82,4	81,9	81,3	84,0	84,6	83,6	78,4
PL	46,9	44,2	46,3	49,4	53,1	54,1	53,7	55,7	50,3	51,1	54,2	50,6
PT	69,2	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129,0	130,6	128,8	129,9	125,7
RO	12,3	11,9	12,4	22,1	29,7	34,0	36,9	37,5	39,1	37,7	37,4	35,0
SI	26,0	22,8	21,8	34,6	38,4	46,6	53,8	70,4	80,3	82,6	78,6	73,6
SK	31,0	30,1	28,5	36,3	41,2	43,7	52,2	54,7	53,5	52,3	51,8	50,9
FI	38,2	34,0	32,7	41,7	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,5	63,0	61,4
SE	44,0	39,3	37,8	41,4	38,6	37,9	38,1	40,7	45,5	44,2	42,1	40,6
UK	40,8	41,9	49,9	64,1	75,6	81,3	84,5	85,6	87,4	88,2	88,2	87,7

Zdroj: Eurostat

Naopak nejméně zadluženou zemí je dlouhodobě Estonsko, které si zachovává míru zadlužení pod 10 % HDP. Výjimkou jsou roky 2013 a 2014, kdy tuto míru překročila o 0,2 % a 0,7 %. Před ekonomickou krizí dosahoval jeho dluh pouze 3-4 % HDP. Další nejméně zadluženou zemí je Lucembursko, jejíž zadlužení v posledních letech i při růstu HDP mírně narůstá. Je jednou ze zemí s nevyšším HDP v přepočtu na jednoho obyvatele, což je jedním z důvodů nízké úrovně zadlužení. Třetí nejméně zadluženou zemí je aktuálně Bulharsko se stabilním vývojem veřejného dluhu. Dalšími zeměmi s nízkou úrovní zadlužení v rámci EU jsou Česká republika, Rumunsko, Lotyšsko, Dánsko, Švédsko a Litva. Pod doporučenou hranici zadlužení 60 % HDP se také dlouhodobě nachází Slovensko a Polsko.

3.3.2. Veřejný deficit

Údaje o hospodaření veřejných rozpočtů jsou uvedeny v Tabulce 9. Velikost rozpočtových schodků je v ní vyjádřena jako procentuální podíl na HDP jednotlivých zemí. Průměrné hodnoty rozpočtových schodků všech členských států EU za období let 2006 – 2017 jsou záporné. Od roku 2011 však dochází k postupnému snižování deficitního financování, kdy průměrná hodnota deficitu klesla z 6,4 % do roku 2017 na 1,0 % HDP.

S nadprůměrně vysokými rozpočtovými deficity dlouhodobě hospodařilo Řecko, které dosáhlo nejvyššího deficitu v roce 2009, kdy činil 15,1 %. V letech 2016 a 2017 byla již rozpočtová bilance Řecka pozitivní, její přebytek činil 0,6 % HDP (1 094 mil. eur) a 0,8 % HDP (1 454 mil. eur). Těchto výsledků však bylo dosaženo neproduktivním způsobem – v důsledku zvýšení daní, zmrazení plateb a vratek DPH privátnímu sektoru a snížení veřejných investic. (BusinessInfo, 2018).

Rekordní hodnoty veřejného rozpočtového deficitu v poměru k HDP dosáhlo v roce 2010 Irsko. Jedná se o jeden z největších výkyvů mezi zeměmi EU, neboť v letech 2006-2007 vykazovalo ještě kladné rozpočtové saldo. V roce 2010 dosáhlo také nejvyššího deficitu za sledované období Portugalsko, a to ve výši 11,2 % HDP.

Naopak ukázkovou zemí je Lucembursko, které za celé sledované období nepřekročilo ani jednou hranici 3 % HDP a téměř hospodařilo pouze s rozpočtovými přebytky. Výjimkou jsou pouze roky 2009 a 2010, kdy v důsledku ekonomické krize vykazovalo rozpočtové deficity ve výši 0,7 % HDP. Další takovou zemí je Estonsko, které celkem šestkrát vykazovalo kladné rozpočtové saldo. Do této skupiny lze zařadit i severské státy Finsko, které překročilo

doporučenou hodnotu pouze jednou v roce 2014, a Švédsko hospodařící posledních několik let s rozpočtovými přebytky.

Tabulka 9 Veřejné saldo v zemích EU 2006-2017

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EA (19)	-1,5	-0,7	-2,2	-6,3	-6,2	-4,2	-3,7	-3,0	-2,5	-2,0	-1,5	-0,9
EU (28)	-1,6	-0,9	-2,5	-6,6	-6,4	-4,6	-4,3	-3,3	-2,9	-2,3	-1,6	-1,0
BE	0,2	0,1	-1,1	-5,4	-4,0	-4,1	-4,2	-3,1	-3,1	-2,5	-2,5	-1,0
BG	1,8	1,1	1,6	-4,1	-3,1	-2,0	-0,3	-0,4	-5,5	-1,6	0,2	0,9
CZ	-2,2	-0,7	-2,0	-5,5	-4,2	-2,7	-3,9	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,6
DE	-1,7	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	0,0	-0,1	0,5	0,8	1,0	1,3
DK	5,0	5,0	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,2	1,1	-1,5	-0,4	1,0
EE	2,9	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,2	0,7	0,1	-0,3	-0,3
ES	2,2	1,9	-4,4	-11,0	-9,4	-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,3	-4,5	-3,1
IE	2,8	0,3	-7,0	-13,8	-32,1	-12,7	-8,0	-6,1	-3,6	-1,9	-0,5	-0,3
EL	-5,9	-6,7	-10,2	-15,1	-11,2	-10,3	-8,9	-13,2	-3,6	-5,7	0,6	0,8
FR	-2,4	-2,6	-3,3	-7,2	-6,9	-5,2	-5,0	-4,1	-3,9	-3,6	-3,4	-2,6
HR	-3,4	-2,4	-2,8	-6,0	-6,5	-7,8	-5,2	-5,3	-5,1	-3,4	-0,9	0,8
IT	-3,5	-1,5	-2,6	-5,2	-4,2	-3,7	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	-2,5	-2,3
CY	-1,0	3,2	0,9	-5,4	-4,7	-5,7	-5,6	-5,1	-9,0	-1,3	0,3	1,8
LV	-0,5	-0,5	-4,2	-9,1	-8,7	-4,3	-1,2	-1,2	-1,5	-1,4	0,1	-0,5
LT	-0,3	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,6	-0,2	0,3	0,5
LU	1,9	4,2	3,3	-0,7	-0,7	0,5	0,3	1,0	1,3	1,4	1,6	1,5
HU	-9,3	-5,0	-3,7	-4,5	-4,5	-5,4	-2,4	-2,6	-2,6	-1,9	-1,7	-2,0
MT	-2,5	-2,1	-4,2	-3,2	-2,4	-2,4	-3,5	-2,4	-1,8	-1,1	1,0	3,9
NL	0,2	0,2	0,2	-5,4	-5,0	-4,3	-3,9	-2,4	-2,3	-2,1	0,4	1,1
AT	-2,5	-1,4	-1,5	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-2,0	-2,7	-1,0	-1,6	-0,7
PL	-3,6	-1,9	-3,6	-7,3	-7,3	-4,8	-3,7	-4,1	-3,6	-2,6	-2,3	-1,7
PT	-4,3	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0	-3,0
RO	-2,1	-2,7	-5,4	-9,2	-6,9	-5,4	-3,7	-2,1	-1,3	-0,8	-3,0	-2,9
SI	-1,2	-0,1	-1,4	-5,8	-5,6	-6,7	-4,0	-14,7	-5,5	-2,9	-1,9	0,0
SK	-3,6	-1,9	-2,4	-7,8	-7,5	-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7	-2,2	-1,0
FI	3,9	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,8	-1,8	-0,6
SE	2,2	3,4	1,9	-0,7	0,0	-0,2	-1,0	-1,4	-1,6	0,2	1,2	1,3
UK	-2,8	-2,6	-5,2	-10,1	-9,4	-7,5	-8,2	-5,4	-5,4	-4,3	-3,0	-1,9

Zdroj: Eurostat

V roce 2016 největšího zlepšení salda dosáhlo Řecko (+6,3 procentního bodu HDP), Chorvatsko a Nizozemsko (obě země +2,5 procentního bodu HDP) a Portugalsko (+6,3 procentního bodu HDP). V Bulharsku, České republice, Kypru, Litvě, Lotyšsku, Maltě a Nizozemí se deficit z roku 2015 změnil v roce 2016 v přebytek. Největší deficit v roce 2016 vykazovaly Francie (3,4 % HDP), Rumunsko a Spojené království (obě 3,0 % HDP).

V roce 2017 rozdíl již nebyly tak markantní. Největšího zlepšení salda dosáhla Malta (+ 2,9 procentního bodu) a Slovinsko (+ 1,9 procentního bodu), které dosáhlo vyrovnané rozpočtové bilance. V tomto roce žádná z členských zemí nepřekročila referenční hodnotu deficitu 3 % HDP.

3.3.3. Strukturální saldo

Pro hlubší pohled na veřejné deficity v jednotlivých zemích je v Tabulce 10 uvedený přehled strukturálních sald za období 2006-2017.

Největší hodnoty strukturálního deficitu v poměru k HDP vykazovaly členské státy EU i eurozóny v roce 2009. Od tohoto roku se průměrný strukturální deficit vyvíjel klesajícím trendem, do roku 2016 poklesl v eurozóně i za celou EU o téměř 4 %. V roce 2017 se v EU snížil oproti roku předcházejícímu z 1,3 % na 1,2 % HDP, v eurozóně došlo naopak k jeho nárůstu, a to z 0,9 % na 1,1 % HDP. Nejvyšší hodnoty strukturálního deficitu v posledních třech letech vykazuje Španělsko, Francie, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a zejména Spojené království.

V posledních letech vykazuje několik členských zemí kladné strukturální saldo. Jednou z těchto zemí je Německo, které v letech 2012-2017 hospodařilo s kladnými strukturálními saldy. V posledních dvou letech jeho hodnota činila 0,9 % HDP. Další zemí je Řecko, jehož strukturální přebytek v roce 2016 činil 5,3 % HDP, v roce 2017 poklesl na 2,5 % HDP. Jako další země lze uvést Lucembursko, Kypr a Švédsko, které vykazovalo kladné hodnoty strukturálního salda po celé sledované období vyjma roku 2014.

Tabulka 10 Strukturální saldo v zemích EU 2006-2017

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EA	-1,3	-1,9	-2,8	-4,7	-4,5	-3,6	-2,1	-1,4	-1,0	-1,0	-0,9	-1,1
EU	-1,4	-2,1	-3,1	-5,2	-4,9	-3,9	-2,8	-1,8	-1,7	-1,6	-1,3	-1,2
BE	-0,6	-1,3	-2,1	-3,9	-3,4	-3,5	-3,0	-2,7	-2,9	-2,2	-2,1	-1,5
BG	2,5	-1,5	0,0	-2,8	-2,1	-1,6	-0,4	-0,2	-1,6	-1,1	0,1	0,0
CZ	-2,9	-2,9	-4,5	-5,4	-4,5	-3,0	-1,7	0,2	-0,6	-0,6	0,9	0,8
DE	-1,4	-1,2	-1,1	-1,7	-2,3	-0,9	0,3	0,1	0,8	0,8	0,9	0,9
DK	4,1	3,1	3,3	0,6	-0,2	0,3	0,3	-0,4	-0,8	-2,1	0,2	-0,5
EE	1,0	-1,1	-4,3	-0,6	-1,1	-0,6	0,2	-0,6	0,0	-0,1	-0,4	-1,1
ES	2,0	1,2	-4,1	-8,9	-7,4	-7,2	-5,5	-2,0	-1,6	-2,5	-3,3	-3,1
IE	2,9	-1,6	-7,0	-9,4	-9,1	-7,7	-7,4	-3,6	-4,0	-2,1	-1,9	-1,3
EL	-3,7	-6,8	-8,7	-13,0	-8,8	-5,4	-1,0	2,4	2,5	2,1	5,3	2,5
FR	-2,7	-3,8	-3,8	-6,2	-5,8	-4,7	-3,6	-3,3	-3,0	-2,7	-2,6	-2,4
HR	-	-	-	-	-	-	-	-3,3	-3,1	-1,8	-0,3	-0,9
IT	-2,8	-3,2	-3,5	-4,0	-3,7	-3,6	-1,4	-1,0	-1,0	-0,8	-1,7	-2,1
CY	-0,7	2,5	-0,4	-5,8	-5,7	-6,6	-6,7	-0,8	3,3	1,6	1,1	0,4
LV	-1,1	-4,5	-6,4	-6,9	-2,9	-1,6	-0,3	-1,0	-1,0	-1,6	-0,6	-1,8
LT	-1,0	-3,1	-5,6	-7,1	-4,7	-4,9	-3,2	-2,0	-1,3	-0,6	-0,2	-0,9
LU	1,4	1,1	2,0	1,2	-0,1	0,3	0,1	2,6	2,0	1,7	2,0	0,6
HU	-9,7	-5,5	-4,7	-2,2	-3,3	-4,1	-0,7	-1,4	-2,6	-2,1	-2,0	-3,2
MT	-2,9	-3,1	-5,2	-3,8	-4,6	-3,6	-4,1	-2,9	-3,0	-2,1	0,8	0,6
NL	1,1	-1,0	-0,5	-3,6	-4,0	-3,7	-2,6	-1,0	-0,4	-0,9	0,9	0,3
AT	-1,4	-1,6	-1,7	-2,4	-3,3	-2,2	-1,5	-1,2	-0,8	-0,3	-1,0	-0,9
PL	-4,0	-2,8	-4,6	-7,2	-8,3	-5,4	-3,8	-3,3	-2,8	-2,3	-2,2	-2,1
PT	-3,2	-3,1	-3,8	-8,1	-8,8	-6,6	-4,2	-3,0	-1,7	-2,3	-2,0	-1,8
RO	-2,7	-4,7	-7,7	-8,3	-6,2	-4,0	-2,7	-1,0	-0,4	-0,3	-2,2	-3,3
SI	-1,3	-2,9	-4,8	-3,7	-4,7	-4,7	-2,7	-1,9	-2,3	-1,6	-1,5	-1,6
SK	-3,1	-3,7	-4,7	-6,6	-7,1	-5,2	-4,1	-1,7	-2,2	-2,3	-2,0	-1,6
FI	4,2	2,6	2,1	0,4	-0,7	-0,1	-0,7	-1,4	-1,5	-0,7	-0,4	-1,0
SE	1,5	1,6	1,1	1,9	1,3	0,2	0,2	0,1	-0,3	0,4	1,1	0,8
UK	-2,8	-3,9	-5,2	-9,5	-8,9	-6,8	-7,0	-4,4	-5,0	-4,4	-3,3	-2,5

Zdroj: European Commission

3.3.4. Veřejné výdaje

Podíly veřejných výdajů v zemích EU jsou uvedeny v Tabulce 11. Mezi země s největšími hodnotami patří zejména severské státy Finsko, Švédsko a Dánsko. Ve Švédsku podíl veřejných výdajů v posledních letech již mírně klesá. Dalšími zeměmi s dlouhodobě velkým podílem veřejných výdajů na HDP jsou Belgie, Řecko, Francie či Rakousko. Mezi země s nejnižším podílem veřejných výdajů z dlouhodobého hlediska patří především Rumunsko, Bulharsko, Litva, Lotyšsko a Estonsko.

V posledních tří sledovaných letech podíl výdajů nad 50 % HDP vykazovaly Belgie, Dánsko, Francie, Rakousko a Finsko. V těchto zemích je význam veřejného sektoru velký a převažuje nad sektorem soukromým. Finsko je zemí, která má největší podíl sociálních výdajů na celkových veřejných výdajích. V roce 2016 sociální výdaje činily 45,8 % veřejných výdajů. Průměr za EU v tomto roce činil 41,2 % a za eurozónu 42,1 %. Vysoký podíl sociálních výdajů platí i v případě Dánska a Francie, kde se jeho výše u obou zemí v letech 2014-2016 nad 43 %. V Rakousku se jejich podíl pohyboval v rozmezí 41,0 – 42,6 %.

Tabulka 11 Veřejné výdaje celkem v % HDP 2006-2016

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EA (19)	46,1	45,3	46,6	50,7	50,5	49,2	49,7	49,7	49,2	48,3	47,6
EU (28)	45,2	44,6	46,2	50,0	49,9	48,5	48,9	48,6	48,0	47,0	46,3
BE	48,5	48,2	50,3	54,2	53,3	54,5	55,9	55,8	55,2	53,8	53,2
BG	33,9	37,7	37,1	39,4	36,2	33,8	34,5	37,6	42,1	40,7	35,0
CZ	41,4	40,4	40,6	44,2	43,5	43,0	44,5	42,6	42,2	41,7	39,4
DE	44,7	42,8	43,6	47,6	47,3	44,7	44,3	44,7	44,3	43,9	44,2
DK	49,8	49,6	50,4	56,5	56,7	56,4	58,0	55,8	55,2	54,8	53,6
EE	33,6	34,1	39,7	46,1	40,5	37,4	39,3	38,5	38,4	40,2	40,6
ES	38,3	39,0	41,2	45,8	45,6	45,8	48,1	45,6	44,8	43,8	42,2
IE	33,8	35,9	41,8	47,0	65,1	46,3	41,9	40,2	37,5	28,8	27,1
EL	45,1	47,1	50,8	54,1	52,5	54,1	55,4	62,2	50,2	53,8	49,8
FR	52,5	52,2	53,0	56,8	56,4	56,0	56,8	57,0	57,1	56,7	56,4
HR	46,4	45,5	45,4	48,3	48,0	48,5	47,8	47,7	48,0	47,6	47,1
IT	47,6	46,8	47,8	51,2	49,9	49,4	50,8	51,1	50,9	50,2	49,4
CY	38,7	37,6	38,4	42,1	42,0	42,3	41,9	41,9	48,6	40,5	38,6
LV	36,0	34,0	37,6	44,2	45,5	40,5	38,0	37,7	38,2	38,4	37,3
LT	34,3	35,3	38,1	44,9	42,3	42,5	36,1	35,5	34,6	34,9	34,2
LU	39,7	37,8	39,7	45,1	44,1	42,4	44,1	43,3	41,8	41,5	42,1
HU	51,4	49,8	48,6	50,4	49,2	49,4	48,5	49,3	49,5	50,2	46,7
MT	42,3	41,1	42,6	41,9	41,1	41,2	42,8	42,0	41,4	41,2	38,1
NL	43,0	42,5	43,6	48,2	48,2	47,0	47,1	46,3	46,2	44,9	43,4
AT	50,4	49,2	49,9	54,1	52,8	50,9	51,2	51,6	52,3	51,0	50,7
PL	44,7	43,2	44,3	45,0	45,8	43,9	42,9	42,6	42,3	41,6	41,2
PT	45,2	44,5	45,3	50,2	51,8	50,0	48,5	49,9	51,8	48,2	45,0
RO	35,2	37,2	37,8	39,7	39,9	39,3	37,2	35,4	34,9	35,7	34,0
SI	44,2	42,2	43,9	48,2	49,3	50,0	48,5	59,5	49,6	47,7	45,1
SK	38,8	36,3	36,9	44,1	42,1	40,8	40,6	41,4	42,0	45,2	41,5
FI	48,3	46,8	48,3	54,8	54,8	54,4	56,2	57,5	58,1	57,1	56,0
SE	51,0	49,3	50,1	52,7	50,8	50,3	51,4	52,0	51,1	49,6	49,4
UK	40,8	41,0	44,6	47,5	47,8	46,2	46,0	44,2	43,2	42,4	41,5

Zdroj: Eurostat

3.3.5. Daňová kvóta

V Tabulce 12 jsou uvedeny hodnoty daňové kvóty, které představují podíl daňových příjmů jednotlivých zemích na HDP. Z členských zemí, které jsou členy OECD, má největší daňovou kvótu Dánsko. Naopak nejnižší daňová kvóta je v Lotyšsku a Irsku, po nich následuje Slovenská republika.

Databáze OECD a Eurostat vykazují rozdílné hodnoty daňových kvót, což je způsobeno rozdílnými metodikami výpočtu. Dle dat v Eurostatu je dlouhodobě nejnižší daňová kvóta v Rumunsku, kde její průměrná hodnota za období 2006-2016 činila 27,78 % HDP. Další zemí je Bulharsko s průměrem 28,37 %, následují Irsko, Lotyšsko, Litva a Slovensko. Nejvyšší daňovou kvótu s průměrem 47,2 % HDP má Dánsko, následuje ho Belgie s 46,49 % a Francie se Švédskem. Průměr za celou Evropskou při současném složení činí 39,24 % HDP, za eurozónu 40,33 % HDP.

Tabulka 12 Daňová kvóta ve vybraných zemích EU 2006-2016

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BE	42,96	42,72	43,25	42,37	42,62	43,14	44,18	45,16	44,99	44,81	44,18
CZ	34,02	34,21	33,45	32,28	32,48	33,26	33,68	34,08	33,09	33,35	34,0
DE	34,49	34,89	35,41	36,08	35,01	35,70	36,39	36,76	36,78	37,07	37,55
DK	46,46	46,42	44,77	44,96	44,76	44,79	45,51	45,89	48,58	45,90	45,94
EE	30,54	31,28	31,43	34,92	33,25	31,51	31,67	31,70	32,76	33,87	34,74
ES	35,93	36,36	32,11	29,71	31,21	31,18	32,24	33,13	33,74	33,81	33,48
IE	30,83	30,39	28,45	27,31	27,02	27,26	27,49	28,17	28,51	23,12	23,03
EL	30,33	31,18	30,98	30,63	32,02	33,64	35,50	35,46	35,88	36,40	38,56
FR	43,09	42,39	42,18	41,32	41,97	43,16	44,32	45,23	45,34	45,22	45,27
IT	40,57	41,70	41,72	42,07	41,86	41,91	43,90	44,05	43,46	43,29	42,87
LV	28,63	28,11	27,67	27,85	28,08	27,69	28,39	28,50	28,81	29,01	30,25
LU	35,72	36,08	36,65	38,20	37,40	37,04	38,39	38,23	37,42	36,83	37,07
HU	36,96	39,57	39,63	39,13	37,46	36,43	38,53	38,07	38,16	39,01	39,41
NL	36,38	36,03	36,40	35,35	36,09	35,85	36,02	36,54	37,52	37,36	38,85
PL	33,61	34,62	34,15	31,21	31,41	31,85	32,08	31,94	31,98	32,44	33,56
PT	31,33	31,82	31,73	29,91	30,41	32,33	31,78	34,07	34,26	34,56	34,38
SI	37,65	37,07	36,39	36,21	36,90	36,48	36,87	36,75	36,46	36,57	36,98
SK	29,31	29,21	29,05	28,87	28,07	28,62	28,34	30,23	31,18	32,31	32,73
FI	42,15	41,51	41,21	40,93	40,79	42,03	42,68	43,62	43,81	43,93	44,13
SE	45,97	44,97	44,01	44,08	43,22	42,51	42,56	42,91	42,58	43,28	44,12
UK	33,13	33,19	32,62	31,60	32,59	33,51	32,76	32,57	32,18	32,53	33,21

Zdroj: OECD

4. ZHODNOCENÍ STAVU A VÝVOJE VEŘEJNÝCH FINANČÍ

Členské země Evropské unie nyní prochází procesem obnovy po několika závažných krizích, kterým v posledních deseti letech čelily. První velké hospodářské problémy se objevily v letech 2008-2009, které byly odrazem světové ekonomické a finanční krize. V tomto období došlo k rozsáhlým ztrátám finančních institucí a hlubokému propadu reálného hrubého domácího produktu nejen v evropských zemích. V důsledku vysokých výdajů spojených s podporou těchto institucí a poklesem příjmů veřejných rozpočtů pět zemí eurozóny (Řecko, Irsko, Portugalsko, Španělsko, Kypr) v letech 2010-2012 upadly do dluhové krize. Nepříznivá situace v těchto zemích měla vliv i na ekonomiky ostatních členských států, kdy se z dluhové krize stala krize institucionální (Bednářová, 2016). Pro řešení vzniklých problémů byla přijata na celoevropské úrovni řada krizových opatření a institucionálních změn. V roce 2014 vypukla krize ve vztazích Evropské unie s Ruskem, která byla vyvolána podpisem asociačních dohod s Ukrajinou, Gruzii a Moldavskem. V roce 2015 se evropské země potýkaly s migrační krizí způsobenou velkým počtem imigrantů převážně z afrických zemí a Blízkého východu. Aktuální otázkou je, jak dále ovlivní společnou ekonomiku vystoupení Spojeného království a Severního Irska, o kterém bylo referendum rozhodnuto v roce 2016.

Další vývoj ekonomické situace v Unii je prognózován pozitivně, neboť se v dlouhodobém horizontu předpokládá mírný ekonomický růst souběžně s poklesem nezaměstnanosti (European Commission, 2016). Zároveň se zlepšuje i fiskální výhled. Dle prognózy Komise z podzimu 2017 se předpokládá růst HDP v EU o 2,3 %, v eurozóně o 2,2 %. Jeho zdrojem je zejména rostoucí domácí poptávka, zlepšující se podmínky na trhu práce a vyšší zisky. Fiskální výhled je z větší části ovlivněn cyklickým vzestupem a prostředím nízkých úrokových sazeb, spíše než opatřeními fiskálních politik. Předpokládá se, že schodky veřejných financí budou nadále pokračovat klesajícím trendem, neboť se zlepšily cyklické podmínky a nízké úrokové platby snižují veřejné výdaje. V důsledku přijatých konsolidačních balíčků v letech 2011-2013 a hospodářského oživení došlo v předchozích letech k poklesu veřejných deficitů. Od roku 2009, kdy průměrný deficit EU v relativním vyjádření byl největší, do roku 2016 klesl o pět procentních bodů, a to z 6,6 % na 1,6 % HDP. V případě eurozóny byl vývoj podobný, průměrný deficit ve stejném období poklesl z 6,3 % na 1,5 % HDP.

V roce 2009 bylo zaznamenáno 23 zemí s celkovým schodkem přesahující prahovou hodnotu 3 % HDP. V roce 2016 tuto hodnotu překročila o 0,4 procentního bodu pouze Francie, další dvě země se pohybovaly přesně na prahové hodnotě (Rumunsko, Spojené království). V roce 2017 překročilo prahovou hodnotu o 0,1 % Španělsko, druhý největší deficit vykazovalo Portugalsko (3 % HDP). Strukturální deficit EU od roku 2009 do roku 2016 poklesl téměř o čtyři procentní body z 5,2 % na 1,3 % HDP, v eurozóně poklesl z 4,7 % na 0,9 % HDP. Od roku 2014 se pozitivní vývoj strukturálního salda však značně zpomalil.

Za snížením celkového deficitu stojí také pokles veřejných výdajů. Jejich výše poklesla z 48,6 % HDP v roce 2013 na 46,3 % v roce 2016. Ve stejném období příjmy veřejných rozpočtů poklesly pouze o 0,5 %.

Relativní ukazatel veřejného dluhu v EU dosáhl nejvyšších hodnot v roce 2014, kdy činil 86,5 % HDP. Od tohoto roku dluh EU klesal, v roce 2017 činil 81,6 % HDP. Dluh v eurozóně dosáhl maxima také v roce 2014, kdy dosahoval 91,9 % HDP. Do roku 2017 jeho výše poklesla na 86,7 % HDP. V celém sledovaném období let 2006 - 2017 byla situace zadlužení horší v zemích eurozóny.

Orientace fiskální politiky byla v jednotlivých zemích v posledních dvou letech různorodá. Výše strukturálního deficitu poukazuje u šesti zemí na uvolňující fiskální politiku, v ostatních zemích byla uplatňovaná fiskální politika zpřísněna nebo neutrální. V následujících letech se očekává u většiny zemí politika méně restriktivní.

V roce 2018 je Komisi očekáván pokles deficitů EU a eurozóny o 0,4 procentního bodu oproti roku 2017. Předpokládá se však mírný růst strukturálního deficitu. Dle předpovědí by země měly díky příznivějším ekonomickým podmínkám pokračovat i ve snižování veřejného dluhu. Zatímco fiskální postoj obecně zůstává neutrální, měnová politika je na postupné cestě k normalizaci. Poměr vládních investic k HDP se stále neobnovil na stav před krizí, ale je očekáván jejich trvalý růst. V roce 2017 nebyly zahájeny žádné nové postupy při nadměrném schodku, zatímco tyto režimy byly zrušeny pro Portugalsko, Řecko a Velkou Británii. V současné době se v proceduře nadměrného schodku nachází pouze Francie a Španělsko.

5. ZÁVĚR

Ekonomická krize poukázala na strukturální slabost ekonomik a veřejných financí některých členských států EU v souvislosti s nedostatečnou institucionální připraveností pro řešení krizových stavů. V důsledku nárůstu nezaměstnanosti se snížil objem veřejných příjmů a zároveň došlo ke zvýšení veřejných výdajů, které byly použity zejména na podporu slabších příjmových skupin obyvatel a podpoření ekonomického růstu. Nastalá situace vedla k vysokým rozpočtovým deficitům, které vyústily v neudržitelné zadlužování.

Koordinace fiskální politiky na úrovni Společenství pramení z Paktu stability a růstu, který navazuje na tzv. konvergenční kritéria. Jeho pravidla se vztahují na všechny členské státy EU, které v případě jejich nedodržení mohou podléhat sankcím. Hospodaření členských států eurozóny je pod přísnějším dohledem, neboť vzhledem ke společné měně jsou země mnohem více provázané a efekty přelévání jsou zde mnohem intenzivnější. Pakt je zaměřen zejména na velikost rozpočtových deficitů, míru zadlužení a střednědobý rozpočtový cíl. Poslední ukazatel se však potýká s mnoha metodickými nedostatky a jeho použití při hodnocení veřejných financí členských zemí není příliš akceptováno, a to jak ze strany vlád členských států, tak samotnými ekonomy. V rámci zvýšení transparentnosti a snížení složitosti právního rámce prošel Pakt od jeho přijetí v roce 1996 několika reformami. V posledních letech jsou soustředěny zejména na nedostatky ukazatele strukturálního salda, resp. střednědobého cíle. Dále kladou větší důraz na vývoj veřejných výdajů a opatření zvyšující veřejné příjmy, tedy na ukazatele, které jsou vládou přímo ovlivnitelné. Hospodářský a finanční výbor Rady EU rozhodl o implementaci ukazatele veřejných výdajů do nápravné části Paktu. Ta spočívá zejména ve stanovení referenční hodnoty výdajů, resp. výdajového stropu, pro daný rozpočtový rok. Překročení těchto stropů je možné v případě, že bude zároveň kompenzováno odpovídajícím navýšením příjmů. Dalším fiskální rámcem pro členské státy EU představuje Fiskální úmluva. Dle mého názoru je existence evropských fiskálních pravidel nezbytná. Jako základní nedostatek Paktu však vidím nedostatečnou důslednost zejména v jeho nápravné části a jejím plném dodržování.

Členské státy EU nyní provází hospodářský růst a dochází k postupné stabilizaci stavu veřejných financí. V posledních šesti letech veřejné deficity klesají, a to na pozadí přijatých konsolidačních balíčků a zlepšení cyklických podmínek v souvislosti s příznivým vývojem

soukromé poptávky. Klesající deficity současně doprovázel pokles veřejného dluhu. Velkou zásluhu na tom měla aplikovaná monetární politika, která vedla ke snížení úrokových sazeb, čímž se snížily rozpočtové výdaje spojené s dluhovou službou. Tím je vysvětlováno snížení téměř jedné čtvrtiny veřejných výdajů. Další vývoj veřejných výdajů je spojený také se zlepšováním situace na trhu práce, kdy se výdaje v důsledku nižšího objemu vyplácených podpor v nezaměstnanosti snižují.

Je nutné podotknout, že i přes pozitivní vývoj veřejných financí v posledních letech, existují mezi členskými zeměmi velké rozdíly, zejména co se týká míry zadlužení. Na jedné straně jsou Baltské země společně se zeměmi z východního rozšíření EU s relativně nízkou úrovní zadlužení, na druhé straně země jižní Evropy se zadlužením několikanásobně větším, které v několika případech převyšuje i jejich hospodářskou výkonnost. První skupina zemí má ve srovnání s ostatními zeměmi zároveň nízký podíl veřejných výdajů na HDP a nízké daňové zatížení. Jižní státy mají podíl veřejných výdajů na HDP větší, ale nejsou dostatečně kryty daňovými příjmy.

Ve většině zemí se v následujících letech předpokládá méně restriktivní fiskální politika, respektive mírně uvolňující. Při řízení veřejných financí je třeba vždy hledat kompromis mezi krátkodobou makroekonomickou rovnováhou a dlouhodobou udržitelností veřejných financí. Zde je nutné podotknout, že vzhledem k bezprecedentnímu zadlužení, jsou dotčené země při provádění vlastních fiskálních politik limitovány.

6. POUŽITÁ LITERATURA

BALDWIN, Richard E. a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 4. vyd. Přeložil Stanislav ŠAROCH. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4568-8.

BEDNÁŘOVÁ, Pavla. *Vývoj makroekonomických nerovnováh v zemích EU v souvislosti s integračními a globalizačními procesy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2016. ISBN 978-80-7494-298-3.

BOM, P., LIGTHART, J. *What have we learned from three decades of research on the productivity of public capital?* 2014. In: *Journal of Economic Surveys*, 28.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-075-1.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-006-5.

JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Evropská komise – spravedlivý arbitr?* In: *Strukturální schodek rozpočtu: měkký ukazatel k tvrdým trestům?: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87460-10-8.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.

KOVANDA, Lukáš. *Strukturální deficit – kupení chyby za chybu*. In: *Strukturální schodek rozpočtu: měkký ukazatel k tvrdým trestům?: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87460-10-8.

KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-455-4.

MAAYTOVÁ, Alena, František OCHRANA a Jan PAVEL. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2015. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5561-8.

MAREK, David. *Pravidla versus diskrece ve fiskální politice*. Strukturální deficit – kupení chyby za chybu. In: Strukturální schodek rozpočtu: měkký ukazatel k tvrdým trestům?: sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87460-10-8.

MUSGRAVE, Richard Abel a Peggy B. MUSGRAVE. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Přeložila Věra KAMENÍČKOVÁ. Praha: Management Press, 1994. ISBN 80-85603-76-4.

OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada, 2010. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3228-2.

PRITCHETT, L. The Tyranny of Concepts: CUDIE (Cumulated, Depreciated, Investment Effort) Is Not Capital. 1999. In: World Bank Policy Research Working Paper, 2341.

ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽĎÁREK. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5858-9.

SEKNIČKA, Jan. *Srovnávání daňových politik a jejich vliv na konkurenceschopnost ve vybraných zemích EU*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta.

SKOPEČEK, Jan. *Ke strukturálnímu schodku bud'me ostražití*. In: Strukturální schodek rozpočtu: měkký ukazatel k tvrdým trestům?: sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87460-10-8.

ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4694-4.

ZLÁMALOVÁ, Lenka. *Víra ve zlatou kazajku*. In: Strukturální schodek rozpočtu: měkký ukazatel k tvrdým trestům?: sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87460-10-8.

Internetové zdroje

BERTI, Katia, COLESNIC, Eugeniu. *Fiscal Reaction Functions for European Union Countries* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [cit.2018-02-14]. ISBN 978-92-79-54428-6. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/dp028_en_2.pdf

BUREŠ, Michal. Které země EU jsou nejvíce zadluženy? 26.1.2018 In: FINANCE.cz [online] [cit. 2018-06-04]. Dostupné: <https://www.finance.cz/503213-verejne-dluhy-eu/>

BYDŽOVSKÁ, Marie. *Open Europe: Analýza problémů Španělska*. In: Euroskop [online]. 17.4.2012 [cit. 2018-06-23]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/46/20633/clanek/open-europe-analyza-problemu-spanelska/>

Council of The European Communities, Commission of the European Communities. TREATY ON EUROPEAN UNION. (1992) Dostupné: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

ČT24. Španělsko je první zemí, která zakotvila rozpočtový schodek do ústavy. [online] 7. 9. 2011 [cit. 2018-06-11]. Dostupné: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1244024-spanelsko-je-prvni-zemi-ktera-zakotvila-rozpocetovy-schodek-do-ustavy>

DĚDEK, Oldřich. *Fiskální úmluva* [online]. 7.1.2014 [cit. 2018-06-22]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/fiskalni-umluva>

European Commission. *Public finances in EMU – 2008*. [online]. [cit. 2018-06-10] Dostupné: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication_summary12834_ee.htm

European Commission. *Public finances in EMU – 2010*. [online]. [cit. 2018-06-10] Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/ee4_en.htm

European Commission. *Report on Public Finances in EMU 2013*. [online]. [cit. 2018-06-10] Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2013/public-finances-in-emu-2013_en.htm

European Commission. *Staff working document n. 52014SC0406*. In: EUR-Lex [online]. Brussels, 2.6. 2014 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX:52014SC0406>

European Commission. *Assessment of the 2015 Stability Programme for Germany*. In: europa.eu [online]. Brussels, 27 May 2015 [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/05_de_scp_en_2.pdf

European Commission. *Report on Public Finances in EMU 2016*. ISSN 2443-8014 [online]. 2016a [cit. 2018-05-21] Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/report-public-finances-emu-2016-0_en

European Commission. *Communication from the Commission: Assessment of action taken by Portugal and Spain*. In: EUR-Lex [online]. Brussels, 16.11.2016b [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016DC0901>

European Commission. *Assessment of the 2016 Stability Programme for Germany*. In: europa.eu [online]. Brussels, 26 May 2016c [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/05_de_scp_en_4.pdf

European Commission. *Report on Public Finances in EMU 2017*. ISSN 2443-8014 [online]. [cit. 2018-05-21] Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/report-public-finances-emu-2017_en

European Commission. Taxation. In: Europa.eu [online]. [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/topics/taxation_en

Euroskop. *Německo* [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/434/sekce/nemecko/>

Euroskop. *Španělsko zveřejnilo podrobnosti k programu úspor*. [online]. 16.7.2012 [cit. 2018-06-13]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8959/21033/clanek/spanelsko-zverejnilo-podrobnosti-k-programu-uspor/>

Eurostat. *General government gross debt* [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_17_40&plugin=1

Eurostat. *General government deficit/surplus* [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00127&language=en>

Eurostat. *General government expenditure by function (COFOG)*. [online]. [cit. 2018-06-23]. Dostupné: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Eurostat. *Real GDP growthrate – volume* [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tec00115&language=en>

Hospodářské noviny. *Španělský dluh bude za rok stejně velký jako roční výkon ekonomiky. Přes bilion eur.* [online]. [cit. 2018-06-03] Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-60925680-spanelsky-dluh-bude-za-rok-stejne-velky-jako-rocni-vykon-ekonomiky-pres-bilion-eur>

JAHAN, Sarwat, MAHMUD, Ahmed Saber. *What Is the Output Gap?* In: IMF [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2013/09/basics.htm>

MARVAL, Jindřich: *Daňová kvóta v ČR* [online]. Working paper č. 3/2006. Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti České republiky, červen 2006. ISSN 18014496. Dostupné z: [www<http://is.muni.cz/do/1456/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2006-03.pdf>](http://is.muni.cz/do/1456/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2006-03.pdf).

Ministerstvo financí České republiky. *Hlavní rozdíly mezi ESA 95 a GFS 1986.* In: MFČR [online]. [cit. 2018-02-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2007/hlavni-rozdily-mezi-esa-95-a-gfs-1986-9578>

Ministerstvo financí České republiky. *Metodiky vykazování vládního deficitu a dluhu.* In: MFČR [online]. [cit. 2018-02-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

NASR, Joseph. Germany sees public debt falling 2 percentagepoints in 2017. In: *Reuters*[online]. April 12, 2017 [cit. 2018-06-03]. Dostupné: <https://www.reuters.com/article/uk-germany-debt/germany-sees-public-debt-falling-2-percentage-points-in-2017-idUKKBN17E13B>

OECD (2018). Unemployment rate (indicator). In: OECD.data[online]. Dostupné: doi: 10.1787/997c8750-en (Accessed on 02 June 2018)

OECD (2018). Tax revenue (indicator). In: OECD.data [online]. Dostupné: doi: 10.1787/d98b8cf5-en (Accessed on 03 June 2018)

OECD (2017). Revenue Statistics 1965-2016, OECD Publishing, Paris. ISBN 978-92-64-28440-1 (ePub). [cit. 2018-05-30] Dostupné: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264283183-en>

OECD (2018). Revenue Statistics 2017- Germany. In: *OECD Revenue Statistics* [online] [cit. 2018-05-30]. Dostupné: <https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-germany.pdf>

Reuters. *Dohoda o další finanční pomoci Řecku je v nedohlednu. Ministři financí eurozóny se na dalším postupu neshodli.* In: Hospodářské noviny. [online]. 23.5.2017 [cit. 2018-06-03] Dostupné: <https://byznys.ihned.cz/c1-65739330-dohoda-o-dalsi-financni-pomoci-recku-je-v-nedohlednu-ministri-financi-zemi-eurozony-se-na-dalsim-postupu-neshodli>

VEBROVÁ, Ludmila., RYBÁČEK, Václav. *How to Read Government Deficit and Debt.* Statistika [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2737377.

ZAMRAZILOVÁ, Eva. *Proč konsolidovat veřejné finance.* 10/2011. [cit. 2018-06-14]

Dostupné z:

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/zamrazilova_20111006_zofin.pdf

Zastupitelský úřad ČR v Athénách. *Řecko: souhrnná teritoriální informace.* In: BusinessInfo.cz [online] [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/recko.html>

Zastupitelský úřad ČR v Berlíně. *Německo: souhrnná teritoriální informace*. In: BusinessInfo.cz [online] [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/nemecko.html>

Zastupitelský úřad ČR v Madridu. *Španělsko: souhrnná teritoriální informace*. In: BusinessInfo.cz [online] [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/spanelsko.html>